

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та управління
фінансово-економічною безпекою

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ:

**Завідувач кафедри,
д. держ. упр., професор**

_____ **І. П. Приходько**

« ____ » _____ **2021 р.**

ДИПЛОМНА РОБОТА

**Організація системи економічної безпеки підприємства та її
удосконалення**

**Виконала: студентка
освітньо-професійної програми
«Управління фінансово-
економічною безпекою»
зі спеціальності
073 «Менеджмент»
Салогуб О. І.**

Керівник: доц. Саванчук Т.М.

Дніпро – 2021

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та фінансів

Кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою

Освітній ступінь магістр

ОПП «Управління фінансово-економічною безпекою»

Спеціальність 073 «Менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу магістра

Салогуб Ользі Ігорівні

1. **Тема дипломної роботи** «Організація системи економічної безпеки підприємства та її удосконалення»

керівник роботи Саванчук Тетяна Миколаївна, к.е.н., доцент

затверджені наказом ДДАЕУ від « 30 » листопада 2020 р. № 2998 .

2. **Строк подання студентом роботи** – 01 лютого 2021 року.

3. **Вихідні дані до роботи** Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Господарський кодекс України, Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Податковий кодекс України, річні звіти ТОВ «Долеріт Н» за 2015-2019 роки.

4. **Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити).**

1. Теоретичні аспекти удосконалення організації системи економічної безпеки підприємства. 2. Організація системи економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н». 3. Напрями удосконалення організації системи економічної безпеки на підприємстві. 4. Висновки та пропозиції.

5. **Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).**

1. Підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства». 2. Узагальнене визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства». 3. Ключові ланки організації системи економічної безпеки підприємства. 4. Шість блоків принципів організації системи економічної безпеки підприємства. 6. Організаційна структура економічної служби ТОВ «Долеріт Н». 7. Оцінка майна ТОВ «Долеріт Н» за 2015-2019 рр., тис. грн.. 8. Оцінка капіталу ТОВ «Долеріт Н» за 2015-2019 рр., тис. грн. 9. Схема областей економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н».

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 28.11.2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні аспекти удосконалення організації системи економічної безпеки підприємства.	10.02.2020	
2	Організація системи економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н»	25.05.2020	
3	Напрями удосконалення організації системи економічної безпеки на підприємстві	18.09.2020	
4	Висновки та пропозиції	27.12.2020	
6	Оформлення дипломної роботи	01.02.2021	

Студент

_____ (підпис)

Салогуб О.І.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Саванчук Т.М.

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	10
1.1. Сутність економічної безпеки підприємства та підходи до її визначення	10
1.2. Завдання системи економічної безпеки підприємства, об'єкт, суб'єкт та предмет її організації	17
1.3. Основні принципи організації системи економічної безпеки підприємства	20
Висновки до першого розділу	26
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ТОВ «ДОЛЕРІТ Н»	28
2.1. Фінансово-економічна характеристика ТОВ «Долеріт Н»	28
2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими	35
2.3. Сучасний стан організації системи економічної безпеки досліджуваного підприємства	49
Висновки до другого розділу	56
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	58
3.1. Розробка структурної моделі організації системи економічної безпеки підприємства як основа її поліпшення	58
3.2. Формування політики забезпечення економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н»	63
3.3. Алгоритм формування служби економічної безпеки на підприємстві	70

Висновки до третього розділу	75
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	89

РЕФЕРАТ

Тема: «Організація системи економічної безпеки підприємства та її удосконалення»

Магістерська дипломна робота виконана на 89 сторінках, в ній міститься 4 таблиці, 16 рисунків, 8 додатків та 76 бібліографічних джерел.

Об'єктом дослідження є процес організації системи економічної безпеки підприємства та його удосконалення.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і методичних засад організації системи економічної безпеки на підприємстві та розробка практичних рекомендацій щодо її удосконалення.

Методи дослідження: монографічний, порівняльний, абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний, діалектичний метод пізнання, системний підхід, методи аналізу і синтезу та ін.

Розглянуто теоретичні аспекти удосконалення організації системи економічної безпеки підприємства; досліджено сучасний стан організації системи економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н»; визначено напрями удосконалення організації системи економічної безпеки на підприємстві.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ, СИСТЕМА, УПРАВЛІННЯ, УДОСКОНАЛЕННЯ

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ, ОБЕСПЕЧЕНИЕ, ОРГАНИЗАЦИЯ, СИСТЕМА, УПРАВЛЕНИЕ, УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ

KEY WORDS

ECONOMIC SECURITY, SUPPORT, ORGANIZATION, SYSTEM, MANAGEMENT, IMPROVEMENT

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із основних принципів функціонування будь-якої економічної системи є забезпечення її ефективної та стабільної діяльності. У сучасних умовах актуальними стають проблеми стабільного розвитку і антикризового управління суб'єктом господарювання, як окремою економічною системою. В такому контексті, все більше практиків та науковців говорять про доцільність формування економічної безпеки підприємства, як основи його стабільного розвитку.

Умови функціонування господарюючих суб'єктів в Україні передбачають необхідність постійного відслідковування процесів, що відбуваються в господарському житті та підтримання діяльності підприємства на високому рівні. На сьогоднішній день, з такими функціями найкраще справляється система економічної безпеки підприємства. В той же час, на більшості сільськогосподарських підприємств побудові належної системи фінансово-економічної безпеки не приділяється належна увага, адже це поняття є відносно новим в економічному житті українських підприємств.

Це викликає необхідність дослідження сутності економічної безпеки підприємства, визначення її місця в системі управління конкретним підприємством та розробки підходів до організації системи економічної безпеки господарюючого суб'єкту.

Питання, пов'язані з економічною безпекою підприємства останнім часом розглядаються багатьма ученими. Найбільш ґрунтовно порядок функціонування системи економічної безпеки та її обліково-аналітичного забезпечення розглянуто в працях таких вчених: Васильціва Т.Г. [15,16], Веретенникової Г.Б. [18], Гнилицької Л.В. [22-23], Кириченка О.А. [37-38], Нагорної І.І. [51], Отенка І.П. [54], Шкарлет С.М. [74] та інших, проте питання удосконалення організації системи економічної безпеки підприємств потребують подальшого вивчення. Недостатня розробка окресленого кола

питань і обумовили актуальність вибраної теми дослідження та її практичне значення.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і методичних засад організації системи економічної безпеки на підприємстві та розробка практичних рекомендацій щодо її удосконалення.

Досягнення мети зумовило постановку і вирішення наступних завдань:

- розглянути сутність економічної безпеки підприємства та підходи до її визначення;
- визначити завдання системи економічної безпеки підприємства та встановити об'єкт, суб'єкт та предмет її організації;
- виділити основні принципи організації системи економічної безпеки підприємства;
- надати фінансово-економічну характеристику ТОВ «Долеріт Н»;
- навести характеристику організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінку її стану за окремими складовими;
- розглянути сучасний стан організації системи економічної безпеки досліджуваного підприємства;
- розробити структурну модель організації системи економічної безпеки підприємства як основи її поліпшення;
- надати рекомендації щодо формування політики забезпечення економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н»;
- побудувати алгоритм формування служби економічної безпеки на підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес організації системи економічної безпеки підприємства та його удосконалення.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних засад організації системи економічної безпеки підприємства та її удосконалення.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених задач в роботі були використані такі методи: монографічний, порівняльний, абстрактно-

логічний, розрахунково-конструктивний, діалектичний метод пізнання, системний підхід, методи аналізу і синтезу.

Інформаційні джерела. Для дослідження було використано нормативні матеріали по даній темі, підручники, навчальні посібники, періодичну літературу, річні звіти підприємства, статистичну звітність, дані бухгалтерського та оперативного-технічного обліку.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних із удосконаленням організації системи економічної безпеки підприємства. Найбільш вагомими результатами, що характеризують наукову новизну є такі:

удосконалено:

- порядок побудови системи економічної безпеки підприємства шляхом розробки структурної моделі її організації, що передбачає встановлення мети, цілей, принципів, завдань та функцій такої організації та виділення в ній організаційних, методичних і технічних складових;

- формування політики забезпечення економічної безпеки підприємства на основі системного підходу, який передбачає розробку комплексу заходів, спрямованих на досягнення та підтримку безпечного фінансово-економічного стану підприємства, виходячи із його стратегічної мети на всіх етапах його розвитку;

набули подальшого розвитку:

- визначення сутності економічної безпеки підприємства, яку запропоновано розглядати як певний стан економічних і правових умов функціонування й ефективності використання ресурсів, за допомогою яких створюється і підтримується стабільний та сталий розвиток підприємства і його конкурентні переваги на основі усунення зовнішніх і внутрішніх загроз та формування ефективної системи управління для досягнення оперативних і стратегічних цілей;

- виокремлення компетентностей відділу забезпечення економічної

безпеки підприємства, які запропоновано визначати з врахуванням галузі, обсягів діяльності та структури конкретного підприємства;

- розробка алгоритму формування служби економічної безпеки на підприємстві, що передбачає виділення певних етапів при її створенні та переліку конкретних дій на кожному етапі, що дозволить здійснювати постійне поліпшення організації системи економічної безпеки на підприємстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає в узагальненні теоретичних положень та розробці пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення організації системи економічної безпеки підприємства.

Особистий внесок. Випускна магістерська дипломна робота є результатом самостійного наукового дослідження комплексу теоретичних і практичних питань, пов'язаних з удосконаленням організації системи економічної безпеки підприємства. Наукові розробки, висновки і пропозиції, що містяться у роботі належать особисто авторові.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати магістерської роботи доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на XI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (м. Дніпро, 29-30 жовтня 2020 р.).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковані в 1 науковій праці: тези доповідей на науково практичній конференції, загальним обсягом 0,08 друк.арк.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 76 найменувань, містить 4 таблиці, 16 рисунків, 8 додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на 89 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність економічної безпеки підприємства та підходи до її визначення

На всіх етапах розвитку економіки основною її ланкою є підприємство. Підприємство здійснює свою діяльність в умовах нестабільності зовнішнього середовища і конкуренції, де на керівника покладається важлива роль управління господарюючим суб'єктом і подолання потоку проблем, з якими щодня стикається підприємство. У даних умовах особливого значення набуває економічна безпека підприємства як фактор поліпшення його економічного стану і досягнення цілей бізнесу.

Підприємства являють собою «єдність продуктивних сил і виробничих відносин» [67]. Вони представляють собою: «самостійний господарюючий суб'єкт, створений підприємцем або об'єднанням підприємців для виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг з метою задоволення суспільних потреб і отримання прибутку» [58].

Статистика світового бізнесу свідчить, що протягом перших п'яти років припиняють існування 80% всіх новостворених підприємств [49]. Дана обставина свідчить про те, що досягнення ефективного стратегічного управління - дуже непросте завдання.

Вся могутність підприємства, що є відкритою динамічною системою, ґрунтується на трьох елементах: прибуток, розвиток і безпека.

Термін «безпека» носить комплексний характер, оскільки застосовується в різних науках. В економічній теорії за змістом розрізняються кілька видів безпеки. Проте, особливе місце серед різних видів безпеки займає саме економічна безпека. Дана обставина обумовлена тим, що всі види безпеки так чи інакше не можуть бути достатньою мірою реалізовані

без економічного забезпечення.

Економічну безпеку можна розглядати по відношенню до різних категорій об'єктів безпеки: виробників, споживачів, держави [47].

З давніх часів, однією з причин об'єднання людей в суспільство було прагнення до безпеки. Таким чином, в піраміді потреб по А. Маслоу, потреба в безпеці відноситься до основних базових потреб людини. Масштаби цієї потреби постійно збільшувалися з безпеки особистості до рівня всього суспільства, держави.

Козаченко А.В. зазначив, що підхід до визначення поняття «безпека» є досить складним, враховуючи численні аспекти безпеки і різні небезпеки і загрози сучасного світу [42].

Перша згадка терміна «безпека» відноситься до 1190 року в словнику англійського вченого-філософа Робера, який трактував його як «спокійний стан духу людини, яка вважає себе захищеною від будь-якої небезпеки» [29].

Проте дане поняття стало застосовуватися з позиції держави, яка покликана забезпечувати загальний добробут і безпеку громадян лише у XXVII-XXVIII століттях.

У тлумачному словнику В. Даля, поняття «безпека» в чистому вигляді немає, але є прикметник «безпечний» і вже до нього додатково наводиться іменник «безпека». Воно визначається як «відсутність небезпеки; збереження, надійність» [65]. Вже, в тлумачному словнику С. Ожегова можна знайти і саме іменник «безпека», яке розглядається як «стан, при якому не загрожує небезпека, є захист від небезпеки» [65]. Але, як зазначила Х. Енгерер, в дійсності, безпека не обмежується відсутністю небезпеки. Це може бути не зовсім те ж саме, якщо ми живемо без небезпеки, або якщо ми відчуваємо себе в безпеці [76].

Таким чином, поняття «безпека» згідно етимології цього слова означає «відсутність небезпеки», тобто безпека - це стан захищеності життєво важливих інтересів суб'єктів господарювання від внутрішніх і зовнішніх загроз. Під життєво важливими інтересами розуміється комплекс потреб,

задоволення яких сприяє забезпеченню «існування і можливості прогресивного розвитку особистості, суспільства і держави» [27]. З цього випливає, що безпека - це стан, в якому забезпечені існування і можливість прогресивного розвитку.

Термін «економічна безпека» став вживатися в роки «великої депресії» (1929-1933 рр.). Для виведення країни з кризи і відновлення економічного потенціалу країни, рішенням президента Ф. Рузвельт в 1934 р був заснований Комітет з економічної безпеки [9]. Даний комітет займався економічною безпекою окремих осіб, боротьбою з безробіттям. Офіційний статус термін «економічна безпека» отримав в 1985 р, коли на 40-й сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята резолюція щодо міжнародної економічної безпеки.

Таким чином, нами, на основі комплексного аналізу наукової літератури (вітчизняної та зарубіжної), були виявлені наступні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства: стан захищеності від загроз; стан ефективного використання ресурсів; здатність до стабільного функціонування; наявність конкурентних переваг і можливість досягнення цілей (рис. 1.1).

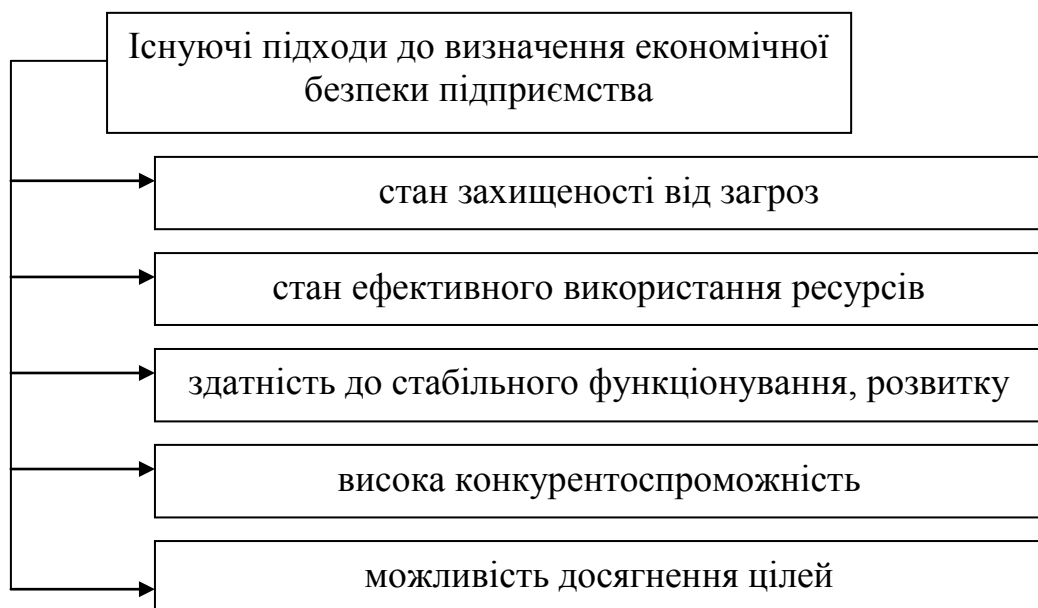

Рис. 1.1. Підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства»

1. Перший підхід до визначення сутності економічної безпеки підприємства заснований на використанні поняття захищеності від загроз. Горячева К.С. відзначав, що під економічною безпекою розуміється: «стан найбільш ефективного використання всіх видів ресурсів з метою запобігання (нейтралізації, ліквідації) загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах ринкової економіки» [24].

Згідно з визначенням Камлик М.І., економічна безпека означає збереження структурної цілісності і генеруючих процвітання можливостей та інтересів політико-економічного суб'єкта в контексті різних зовнішніх ризиків і загроз, які стоять перед ним в міжнародній економічній системі [35]. Автор говорив про необхідність захисту від зовнішніх загроз, однак при цьому залишаються неврахованими внутрішні загрози, які так само мають значний вплив на діяльність суб'єкта.

2. Другий підхід, який полягає в тому, що економічна безпека підприємства розглядається як стан ефективного використання ресурсів, тісно пов'язаний з першим підходом. При визначенні економічної безпеки дані підходи часто використовуються разом. Крупка Я. визначав економічну безпеку підприємства як «...стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз та забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому» [44]. Автор використовує показник «ефективність використання ресурсів», який важко визначати в цілому. При цьому, дане визначення носить всеосяжний характер, так як розглядаються множинні процеси в діяльності підприємства.

3. Відповідно до третього підходу, економічна безпека підприємства визначається з позиції здатності до стабільного функціонування і розвитку. В. Міронов, В. Петько вважали, що економічна безпека економічних агентів забезпечує належні умови для стабільності економічної діяльності протягом кожного циклу виробництва, обміну, розподілу і споживання [46]. При цьому підході, економічна безпека не ототожнюється з захищеністю підприємства. Основна увага направлено на забезпечення стабільної діяльності

підприємства.

4. У відповідності з наступним підходом, економічна безпека визначається як висока конкурентоспроможність, наявність конкурентних переваг. І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко вважають, що економічна безпека це «система, що забезпечує конкурентні переваги підприємства за допомогою ефективного використання ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, інвестиційних) на основі вивчення всебічної інформації, що формується в комплексній обліково-інформаційній системі [48]. Велике значення в процесі забезпечення економічної безпеки автор приділяє інформації, при правильному застосуванні якої підприємство може забезпечити свої конкурентні переваги. При цьому, вони дотримуються і підходу заснованого на ефективному використанні ресурсів.

5. Одним з тих, хто розглядає економічну безпеку з п'ятої позиції, досягнення цілей, є О.В. Орлик. Згідно з його визначенням: «Під економічною безпекою тієї чи іншої системи потрібно розуміти сукупність властивостей стану її виробничої підсистеми, що забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи» [52].

Якщо при першому підході передбачається, що підприємство економічно безпечно в тому випадку, якщо воно захищено від загроз, то при п'ятому підході забезпечення економічної безпеки є складнішою завдання надання підприємству таких якостей, при яких воно зможе досягти своїх цілей. На відміну від першого підходу, тут діяльність щодо забезпечення економічної безпеки переходить від охоронно-детективного до аналітико-управлінського рівня.

Відзначимо, що багато авторів в своїх визначеннях економічної безпеки підприємства дотримуються змішаного підходу. Наприклад, Реверчук Н.Й. дає наступне визначення економічної безпеки підприємства: «... це такий стан господарського суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, ослаблення або захисту від існуючих небезпек і загроз або інших

непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику» [63]. В даному визначенні виділимо два основних моменти: по-перше, це досягнення цілей бізнесу як критерій забезпечення економічної безпеки, по-друге, враховуються фактори зовнішніх умов - конкуренція, господарський ризик.

Отже, економічна безпека виступає однією з найважливіших характеристик життєздатності господарюючого суб'єкта, яка досягається за умови тривалого і успішного існування на ринку.

Череп О.Г. зазначає, що економічна безпека включає в себе три важливі елементи: економічну незалежність; стійкість; розвиток [71].

Економічна незалежність передбачає здійснення контролю над власними ресурсами, здатність своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Необхідно досягти такий рівень виробництва, який забезпечував би конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Під стійкістю розуміється стабільність діяльності, такий фінансовий стан, при якому забезпечується в нормальних умовах виконання всіх його зобов'язань перед працівниками, іншими організаціями та державою завдяки достатнім доходам і відповідності доходів видаткам. Внеском підприємств в багатообіцяюче майбутнє виступає збільшення їх сприятливого впливу на суспільство, і це завдання може бути досягнута тільки в тому випадку, якщо підприємства досягнуть стійкості [6]. Так само, як зазначає Білошкурська Н.В., якщо ризик зниження фінансової стійкості «не вчасно нейтралізований, підприємство втрачає можливість генерування необхідного рівня прибутку, а так само темпи свого стійкого зростання в майбутньому періоді» [9]. Стійкість виступає в якості основного джерела можливостей розвитку підприємства [12].

Розвиток передбачає удосконалення показників діяльності підприємства. Якщо суб'єкт не розвивається, не досягає ефективності діяльності, то у нього зменшується здатність пристосування до зовнішніх і внутрішніх умов, а значить і здатність до виживання. Як зазначає Герасимчук

В.Г.: «без розвитку неможливо підтримувати стійкість в довгостроковому періоді» [19].

В свою чергу, аналіз підходів до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства» дозволяє, до уже зазначених елементів, додати ще два: захищеність та економічна перевага.

Таким чином, стає зрозумілим, що розкриваючи сутність поняття «економічна безпека підприємства», різні науковці приділяють більше уваги тому чи іншому із зазначених елементів, хоча, на нашу думку, всі вони є важливими у процесі формування безпеки бізнесу (рис 1.2).

Рис. 1.2. Узагальнене визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства»

Таким чином економічна безпека підприємства передбачає сталий розвиток, завдяки використанню всіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, які забезпечують найбільш ефективне їх використання для запобігання загрозам, для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку. Це сприяє вирішенню основного завдання стоїть перед будь-яким підприємством: захист своїх інтересів і досягнення цілей бізнесу.

1.2. Завдання системи економічної безпеки підприємства, об'єкт, суб'єкт та предмет її організації

Беручи до уваги сутність економічної безпеки підприємства та теоретичні особливості її функціонування, слід враховувати як інтегровані так і систематичні підходи до її організації на підприємстві, що в майбутньому забезпечить його найбільш повний захист.

В свою чергу зауважимо, що систему економічної безпеки підприємства можна розглядати як структурований комплекс стратегічних, тактичних та оперативних заходів, спрямованих на захист підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз та створення унікальних можливостей протистояти їм у майбутньому [18].

Виходячи із сутності економічної безпеки підприємства, можна стверджувати, що досягнення її необхідного рівня можливо за рахунок попередження загроз негативного впливу, якісного управління ресурсами, забезпечення конкурентних переваг та досягнення основних функціональних цілей підприємства та основі його стабільно розвитку. Відповідно, до основних завдань ефективної системи економічної безпеки підприємства більшість науковців відносять наступні завдання:

- збір вихідної інформації про можливість виникнення загроз;
- оцінка та аналіз основних ризиків підприємства;

- прогнозування стану безпеки підприємства для уникнення ризиків або для відновлення їх наслідків;
- дослідження інтерфейсної компоненти економічної безпеки підприємства (обґрунтування безпеки вибору партнерів, клієнтів та працівників);
- запобігання вступу до підприємства структур економічної розвідки конкурентів, організованої злочинності та осіб з незаконними намірами;
- протидія проникненню в віртуальну базу підприємства для кримінальних цілей;
- захист конфіденційної інформації та комерційної таємниці;
- забезпечення безпеки матеріальних цінностей підприємства;
- багатоетапний захист банківських рахунків підприємства;
- захист законних прав та інтересів підприємства та його працівників;
- своєчасне виявлення потенційних кримінальних намірів щодо компанії та її працівників від джерел загроз зовнішньої безпеки;
- виявлення, запобігання та припинення можливої незаконної та іншої негативної діяльності працівників компанії, спрямованої на зниження рівня її економічної безпеки;
- захист працівників підприємства від насильницьких посягань;
- формування ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства;
- формування та інтенсивне використання інноваційної підтримки системи управління економічною безпекою підприємства;
- розробка та прийняття оптимальних управлінських рішень стосовно стратегії та тактики забезпечення економічної безпеки підприємства;
- фізико-технічний захист будівель, споруд, територій та транспортних засобів;
- відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок незаконних дій підприємства та окремих працівників;
- постійний контроль ефективності функціонування системи

економічної безпеки, вдосконалення її елементів [32].

Беручи до уваги перераховані завдання, будується кон'юнктура, специфіка бізнесу, технологічні особливості, конкурентна стратегія, етап життєвого циклу компанії, система економічної безпеки.

Що стосується вищезазначеного матеріалу, то слід стверджувати, що економічна безпека залежить від двох основних складових: управління та фактори навколишнього середовища. Це свідчить про можливість впливу на систему економічної безпеки підприємства та її управління [1].

Виходячи з цього, зазначимо, що система економічної безпеки компанії має бути побудована відповідно до політики та стратегії безпеки.

Політика безпеки - це система поглядів, заходів, рішень, дій у сфері безпеки, створення умов, сприятливе середовище для досягнення цілей діяльності [10].

Стратегією безпеки можна вважати її направленість на досягнення високої захищеності підприємства в період стабільного функціонування та реалізації поставлених цілей.

Виходячи з цього, ключовими ланками організації системи економічної безпеки суб'єктів господарювання є її об'єкт, суб'єкт та предмет (рис. 1.3).

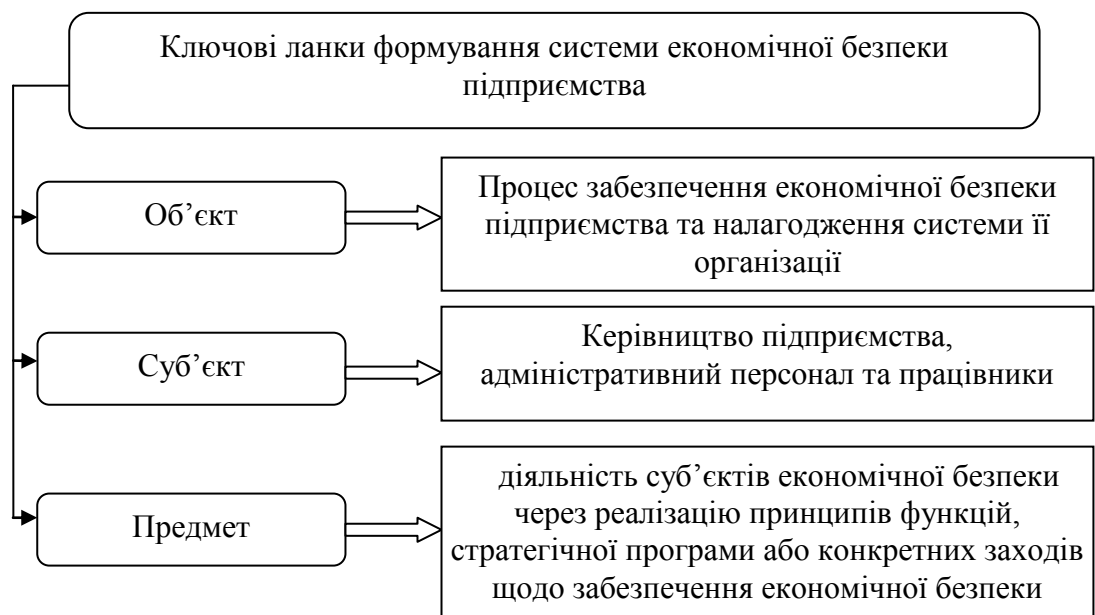

Рис. 1.3. Ключові ланки організації системи економічної безпеки підприємства

Таким чином процес організації системи економічної безпеки підприємства є однією з найважливіших функціональних стратегій і формується на основі адекватної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання. При цьому аналіз рівня економічної безпеки підприємства здійснюється на основі оцінки наступних показників: оцінки рентабельності, платоспроможності (ліквідності), фінансової стійкості, формування фінансових ресурсів підприємства, ефективності використання фінансових ресурсів та інших показників. Ми вважаємо, що всебічне вивчення таких аналітичних показників може стати підґрунтям організації системи функціонування економічної безпеки та дозволить визначити основні ключові моменти, що дозволять оптимізувати її організацію в межах конкретного підприємства.

Отже, система економічної безпеки кожного підприємства є абсолютно індивідуальною. Її повнота та ефективність багато в чому залежать від існуючої законодавчої бази, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, виділених керівником підприємства та її організацію, розуміння кожного працівника важливості безпеки бізнесу, а також знань та практичного досвіду роботи керівника системи економічної безпеки, який безпосередньо займається організацією і підтримкою функціонування такої системи протягом всього існування підприємства.

1.3. Основні принципи організації системи економічної безпеки підприємства

На сьогоднішній день, умови існування українського бізнесу складаються таким чином, що тільки невелика частина підприємств виділяє таку одиницю як систему економічної безпеки. Найчастіше ці питання вирішуються керівниками, аналітиками та корпоративною безпекою.

Нерозвиненість організації системи економічної безпеки на

підприємствах зумовлена, насамперед, відсутністю фінансових ресурсів для її забезпечення та короткозорості менеджерів. За відсутності такої системи та послуг відділу економічної безпеки на підприємствах існує ризик втрати ресурсів або захоплення рейдерами.

Для забезпечення належної організації системи економічної безпеки підприємства, на самперед, на нашу думку, необхідно визначити основні принципи економічної безпеки на яких вона має базуватися.

Сьогодні існує кілька підходів до формулювання принципів економічної безпеки підприємства. Так, Варналія З.С., Васильців Т. Г., Іванюта Т. М. пропонують керуватися наступними принципами економічної безпеки підприємства: законність; систематичний та комплексний; повнота охоплення за рівнями фінансово-господарської діяльності; повнота охоплення за часом фінансово-господарської діяльності; економічна доцільність [13,15,32].

Кракос Ю. Б. та Фоміна М. В. вважає, що організація економічної безпеки підприємства повинна бути: безперервною; заплановано; централізований; комплексною [43, 67].

Губський Б. В. та Камлик М. І. розрізняв наступні принципи економічної безпеки підприємства: цілісність чи системність; пріоритетність заходів профілактики (своєчасність); безперервність; планування; рентабельність [26, 35].

О.І. Захоров згадує наступні принципи економічної безпеки підприємства: законність, економічна доцільність, складність, своєчасність, безперервність, діяльність, розумність, досконалість, незалежність і відповідальність, централізація управління, взаємодія та координація, спеціалізація, поєднання конфіденційності та публічності [29].

Особливу увагу заслуговує позиція Ковальов Д.С., який, спираючись на зміст зазначених вище елементів системи економічної безпеки функціонуючої установи, ґрунтується на думці Козаченко Г.В. та висвітлюючи вимоги до організації системи економічної безпеки,

систематизує її принципи для шести блоків - цільових, структурних, функціональних, процесних, операційних та системних принципів (рис 1.4) [40].

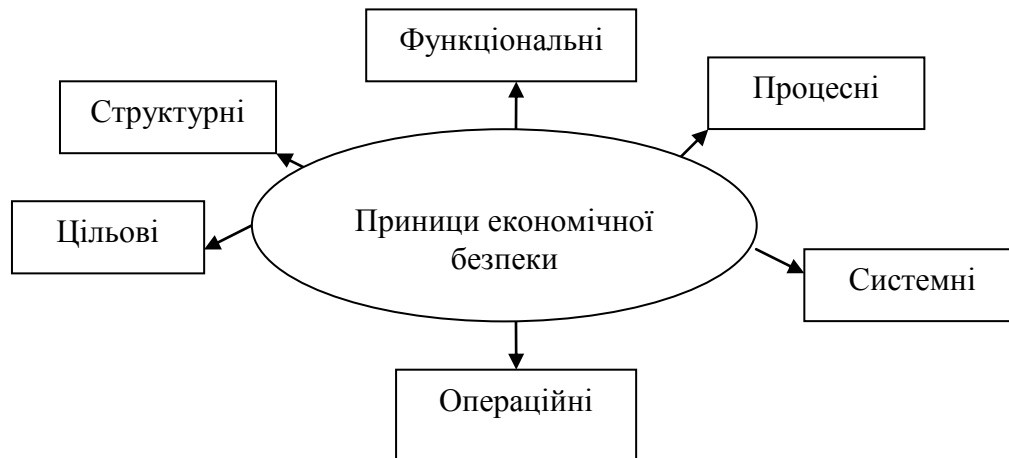

Рис. 1.4. Шість блоків принципів організації системи економічної безпеки підприємства [40]

Цільові принципи включають охоплення, конкретність, гнучкість, розмірність, сумісність.

Структурні принципи - принцип одночасності «чотирьох ролей», поєднання централізації та децентралізації, ієрархії, пріоритетний об'єкт над предметом, координація, єдність, мінімальна складність структури, особиста відповідальність.

Функціональні принципи - автономія, актуалізація, концентрація, багатофункціональність, нейтралізація.

Принципи процесу - поєднання превентивних та реакційних заходів, поєднання публічності та конфіденційності, легітимності (законності), економічної доцільності, еквівалентності.

Принципи роботи (операційні) - пропорційність, прямолінійність, одноманітність, паралельність, спадкоємність, спеціалізація.

Принципи системи - цілеспрямованість, цілісність, відкритість, з'єднання та адаптація [40].

Такий перелік принципів економічної безпеки підприємства, а відповідно і організації її як системи, на нашу думку є найбільш повним і може стати гарним підґрунтям побудови системи економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання.

Крім принципів організації системи економічної безпеки підприємства важливе значення мають також її функціональні складові.

Так, основними функціональними сферами системи економічної безпеки підприємства є:

- 1) захист комерційної таємниці та конфіденційної інформації;
- 2) комп'ютерна безпека;
- 3) внутрішня безпека;
- 4) безпека будівель та споруд;
- 5) фізична безпека;
- 6) забезпечення зв'язку;
- 7) безпека господарсько-договірної діяльності;
- 8) безпека транспортування товарів і осіб;
- 9) безпека рекламних, культурних, масових заходів, ділових зустрічей та переговорів;
- 10) пожежна безпека;
- 11) екологічна безпека;
- 12) радіаційна та хімічна безпека;
- 13) конкурентна розвідка;
- 14) інформаційно-аналітична робота;
- 15) соціально-психологічна, профілактична робота серед персоналу та підготовка з питань економічної безпеки;
- 16) експертиза механізму системи безпеки;
- 17) технічна і технологічна безпека;
- 18) забезпечення персоналом безпеки;
- 19) промислова безпека;
- 20) фінансова безпека;

- 21) податкова гарантія;
- 22) безпека інтерфейсу;
- 23) матеріальна безпека;
- 24) енергетична безпека [73].

При такому виділенні функціональних сфер системи економічної безпеки вона включається в ресурсно-функціональний підхід при проведенні оцінки та аналізу його рівня.

Серед вибраних елементів ми вважаємо за необхідне звернути увагу на податкову безпеку, яка на сьогодні поширюється серед дослідників. Поняття податкової безпеки, в першу чергу, пов'язане з можливими загрозами, пов'язаними з податковою системою, і які призводять до матеріальних та фінансових втрат. Податкові загрози можуть існувати від самих підприємств у формі невиконання податкової дисципліни, податкового планування, а також від податкових органів у формі встановленої податкової системи, здійснення різних податкових перевірок тощо. Працівники Служба економічної безпеки компанії та фінансисти повинні уважно стежити за вдосконаленням податкового законодавства та знаходити варіанти оптимізації оподаткування підприємств [75].

На сучасному етапі розвитку української економіки захист інтересів підприємства від незаконної діяльності корумпованих представників контролюючих і правоохоронних органів стає все більш актуальним. У зв'язку з цим цей напрямок роботи багатьох керівників служб економічної безпеки підприємств виділяється як окрема складова системи економічної безпеки.

Виходячи з такої різноманітності складових системи економічної безпеки підприємства, при її організації необхідно дотримуватися комплексного підходу, що передбачає охоплення максимальної кількості функціональних сфер безпеки підприємства.

Застосування комплексного підходу при розробці стратегії організації системи економічної безпеки на підприємстві буде оптимізувати економіку,

підвищувати його продуктивність та виділяти ресурси для подальшої успішної роботи служби економічної безпеки на підприємстві.

Особливістю і одночасно складністю в організації системи економічної безпеки є те, що її ефективність практично повністю залежить від людського фактору. Навіть за наявності професійно підготовленого керівника служби економічної безпеки, сучасних технічних засобів, керівництво компанії не отримає бажаних результатів, поки кожен колега-співробітник не усвідомлює важливості та необхідності втілених заходів економічної безпеки [59].

Якщо підприємство виділяє ресурси лише для забезпечення його функціонування, то зазвичай воно, як система буде функціонувати, але організація роботи з безпеки дозволить організувати таке функціонування з кращим поєднанням ресурсів, з кращим управлінням, сприятливими зовнішніми умовами та високими результатами роботи.

Для того, щоб компанія почала подальший розвиток, необхідно виділити кошти на поточне забезпечення своєї економічної безпеки, крім фондів для функціонування. Як тільки починаються процеси розвитку, небезпека постійно зростає завдяки більш швидкому руху та ослабленню системи. Підприємство розвивається, що призводить до більшого прибутку, але для розширеного відтворення та забезпечення адекватного рівня економічної безпеки потрібні все більше й більше значних коштів. Такі обставини пов'язані з тим, що в процесі її розвитку компанія візьме нішу на ринку або частину своїх конкурентів, що вже є значною загрозою безпеки [53].

У тому випадку, якщо підприємство здатне виділяти кошти на експлуатацію та підтримку поточного рівня економічної безпеки, а також на потенційну організацію економічної безпеки, це вважається найвищим рівнем економічної безпеки та дає можливість не тільки розвивати безпечно, а також формувати здатність забезпечувати свою економічну безпеку в майбутньому.

Отже, організація системи економічної безпеки передбачає дотримання

значної кількості принципів та застосування комплексного підходу, що передбачає організацію системи безпеки підприємства за всіма важливими для нього функціональними складовими безпеки. При цьому, в роботі з організації системи економічної безпеки на підприємстві необхідно вирішити питання на методичному, технологічному (технічному) та організаційному рівнях.

Висновки до першого розділу

1. Розглянуто сутність економічної безпеки підприємства, виділено підходи до її визначення та елементи покладені в основу кожного підходу і запропоновано економічну безпеку підприємства розглядати як певний стан економічних і правових умов функціонування й ефективності використання ресурсів, за допомогою яких створюється і підтримується стабільний та сталий розвиток підприємства і його конкурентні переваги на основі усунення зовнішніх і внутрішніх загроз та формування ефективної системи управління для досягнення оперативних і стратегічних цілей.

2. Визначено завдання системи економічної безпеки підприємства і встановлено, що процес її організації здійснюється виходячи із визначених завдань і є однією з найважливіших функціональних сфер діяльності підприємства та формується на основі адекватної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Організація системи економічної безпеки підприємства передбачає визначення об'єкта, суб'єкта та предметної області такої організації.

3. Система економічної безпеки кожного підприємства є абсолютно індивідуальною. Її повнота та ефективність багато в чому залежать від існуючої законодавчої бази, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, виділених керівником підприємства та її організацію, розуміння кожного працівника важливості безпеки бізнесу, а також знань та практичного досвіду

роботи керівника системи економічної безпеки, який безпосередньо займається організацією і підтримкою функціонування такої системи протягом всього існування підприємства.

4. Ефективна організація системи економічної безпеки передбачає дотримання значної кількості принципів та застосування комплексного підходу, що передбачає організацію системи безпеки підприємства за всіма важливими для нього функціональними складовими безпеки. При цьому, в роботі з організації системи економічної безпеки на підприємстві необхідно вирішити питання на методичному, технологічному (технічному) та організаційному напрямках.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ТОВ «ДОЛЕРІТ Н»

2.1. Фінансово-економічна характеристика ТОВ «Долеріт Н»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Долеріт Н» створене в 2005 року і є досить крупним виробником сільськогосподарської продукції в Дніпропетровській області. За юридичною адресою підприємство знаходиться в місті Дніпро, вулиця Набережна Січеславська, будинок 15А. Виробничі потужності, що задіяні при виробництві сільськогосподарської продукції та землі підприємства знаходяться в селі В'язівка Дніпропетровської області, Павлоградського району.

Підприємство створене з метою виробництва та реалізації продукції і отримання прибутку. Воно знаходиться на госпрозрахунковому розрахунку і діє відповідно до Статуту. Розмір статутного капіталу складає 1500000 грн. Він повністю внесений засновниками. Відповідно до Статуту підприємство має право займатися, крім сільськогосподарського виробництва, наданням послуг з оренди рухомого та нерухомого майна, але за даними органів статистики основним видом діяльності ТОВ «Долеріт Н» є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур (код КВЕД 01.11).

Географічне положення товариства сприяє розвитку сільськогосподарського виробництва. Господарство з'єднане автомобільними шляхами з районним та обласним центром. Відстань до районного центру, м. Павлоград, складає 20 км, до обласного – 72 км. На території підприємства є дороги з твердим покриттям, що забезпечує транспортування сільськогосподарської продукції як до покупців так по території господарства.

Площа сільськогосподарських угідь господарства на кінець 2019 року

становила 2915 га, 2511 га з них представлені ріллею. Середньооблікова кількість працівників склала 64 особи.

З метою отримання більш чіткої та точної інформації про діяльність підприємства необхідно провести аналіз майнового стану підприємства, який здійснюється в такій послідовності: аналіз майна підприємства, аналіз капіталу підприємства, аналіз руху та функціонального стану основних засобів підприємства. Для розрахунку показників використовуємо звітність підприємства. Оцінка майна ТОВ «Долеріт Н» за 2015-2019 рр. наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Оцінка майна ТОВ «Долеріт Н» за 2015-2019 рр., тис. грн.

Види активів (майна)	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % 2019 р. до 2015 р.
Майно - усього	32009,0	44420,0	47258,0	43188,0	71205,0	222,45
Необоротні активи	10498,0	12701,0	17327,0	10150,0	31797,0	302,89
Основні засоби	9509,0	11730,0	13256,0	8859,0	30494,0	320,69
Довгострокові біологічні активи	863,0	928,0	1008,0	1291,0	1295,0	150,06
Оборотні активи	21511,0	31719,0	29931,0	33038,0	39408,0	183,20
Запаси	9332,0	16915,0	16633,0	19209,0	19086,0	204,52
Поточні біологічні активи	2442,0	3236,0	3966,0	3666,0	5991,0	245,33
Поточна дебіторська заборгованість	1809,0	1918,0	1090,0	1360,0	1515,0	83,75
Гроші, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції	7928,0	9650,0	8242,0	8803,0	12816,0	161,65
Інші оборотні активи	-	-	-	-	-	-
Витрати майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-
Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-	-	-	-	-	-

За даними таблиці 2.1 можна зробити висновок, що загальна вартість майна підприємства за розглянутий період, зростає на 122,45%, що свідчить про інтенсивне нарощування потужностей підприємства. Збільшення

відбулось в значній мірі за рахунок необоротних активів, вартість яких зросла в порівнянні з 2015 роком на 21299 тис. грн., а саме придбання основних засобів. При цьому варто відмітити, що в товаристві дещо скоротився розмір дебіторської заборгованості, приблизно на 16%. Це досить позитивний момент особливо за умови зростання на 61,65% грошових коштів, що свідчить про зростання високоліквідних активів. Слід звернути увагу також на збільшення вартості запасів на 104,52%, що говорить, з одного боку, про намагання підприємства забезпечити стабільну роботу, а з іншого про те, що частина оборотних активів не була використана у виробництві. В цілому зростання валюти балансу все ж свідчить про розширення господарської діяльності підприємства.

Наступним кроком є проведення аналізу капіталу ТОВ «Долеріт Н». Для цього розрахуємо необхідні показники, використовуючи баланс підприємства за відповідний період (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Оцінка капіталу ТОВ «Долеріт Н» за 2015-2019 рр., тис. грн.

Види пасивів (капіталу)	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношен ня у % 2019 р. до 2015 р.
Капітал - усього	32009,0	44420,0	47258,0	43188,0	71205,0	222,45
Власний капітал	31466,0	43622,0	44688,0	42286,0	70044,0	222,60
Зареєстрований (пайовий) капітал	6840,0	6840,0	6840,0	6840,0	6840,0	100,00
Зобов'язання і забезпечення	543,0	798,0	2570,0	902,0	1161,0	213,81
Довгострокові зобов'язання	-	-	-	-	-	-
Поточні зобов'язання	543,0	798,0	2570,0	902,0	1161,0	213,81
Поточна кредиторська заборгованість	386,0	437,0	2121,0	291,0	299,0	77,46
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу	-	-	-	-	-	-

Виходячи з розрахунків бачимо, що вартість капіталу господарства зросла на 122,45 %, як за рахунок збільшення власного капіталу на 122,60%, так і за рахунок збільшення зобов'язань на 113,87%. При цьому особливу роль відіграв приріст нерозподіленого прибутку, що засвідчує економічну ефективність господарської діяльності. Разом з тим, на зростання капіталу вплинуло збільшення розміру поточних зобов'язань на 113,81%, що призводить до зменшення показника стабільності та збільшення фінансового ризику підприємства, але показник кредиторської заборгованості дещо знизився на 22,54%. Позитивним є також цілковита відсутність довгострокових зобов'язань. ТОВ «Долеріт Н» не користується кредитами банку.

Останнім етапом аналізу майнового стану підприємства є аналіз руху та функціонального стану основних засобів підприємства, що проводиться використовуючи дані балансу підприємства та приміток до річної фінансової звітності (додаток А).

Проведений аналіз показав, що з 2015 року ТОВ «Долеріт Н» постійно укріплює свою матеріально-технічну базу. Вартість придбаних за 2015- 2019 роки основних засобів складає 24221 тис. грн. Всі придбані основні засоби є новими, тому за досліджуваний період коефіцієнт придатності зріс на 32,50 в.п., а темп зростання у 2019 році становив 133,96%, що є досить високим показником. В результаті таких змін період оновлення основних засобів підприємства скоротився із 16 до 4 років, а річний приріст вартості основних засобів збільшився у 6 разів.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на організацію систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства. Саме цим обумовлюється потреба і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, яка багато важить у забезпеченні його

стабільної діяльності.

Отже, проведемо аналіз фінансових результатів і рентабельності ТОВ «Долеріт Н» в такій послідовності: аналіз фінансових результатів підприємства, аналіз фінансової стійкості підприємства, оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів, аналіз ділової активності підприємства.

Інформацією для проведення аналізу фінансових результатів товариства є Звіти про фінансові результати (Звіти про сукупний дохід) за відповідний період. Після проведення розрахунків показники згрупуємо в таблицю для узагальнення даних (додаток Б). Аналізуючи розраховані показники, можна констатувати, що чистий дохід від реалізації продукції в 2019 році зріс на 106,51%, порівняно з 2015 роком. Паралельно спостерігається зростання валового прибутку на 51,42%.

Оскільки на підприємстві збільшилось виробництво продукції, то і збільшились операційні витрати в порівнянні з базовим роком, а саме собівартість реалізованої продукції - на 128,64%, інші операційні витрати - на 15,94%. адміністративні витрати при цьому зросли на 59,04%.

Не дивлячись на те, що темпи зростання витрат дещо більші, ніж темпи зростання виручки все ж у ТОВ «Долеріт Н» прибуток від операційної діяльності за досліджуваний період також збільшився на 75,99%. При цьому, варто відмітити, що за 2015-2019 роки досліджуване підприємство жоден рік не мало збитків. Деяке зниження розміру прибутку спостерігається у 2017 році, але це не позначилося критично на фінансовому стані підприємства в подальшому.

Використовуючи дані балансу підприємства за відповідний період, проведемо аналіз його фінансової стійкості (додаток В).

Проаналізувавши розраховані показники в додатку В можна зробити висновок, що більшість показників фінансової стійкості мають фактичні значення вищі за нормативні, отже дане підприємство є досить фінансово стійким. А саме, коефіцієнт автономії протягом досліджуваного періоду

становить 0,98 (нормативне значення $>0,5$), що говорить про повну незалежність підприємства від залучених засобів. Коефіцієнт фінансування також значно перевищує нормативний рівень і має тенденція до підвищення. Значення показника говорить, що у ТОВ «Долеріт Н» на 1 грн. зобов'язань припадає 60,33 грн. власного капіталу.

За досліджуваний період дещо знизився коефіцієнт маневреності власного капіталу (на 18,16%), але все ж його рівень залишається досить високим – близько 55% власного капіталу знаходиться у мобільній формі. Коефіцієнти забезпечення оборотних коштів та запасів хоч дещо і знизилися, але все ж залишаються досить високими і свідчать про здатність підприємства підтримувати рівень власного капіталу та поповнювати оборотні кошти у разі потреби за рахунок власних джерел.

Позитивним для підприємства є також зростання показників стану основного капіталу, що свідчить про збільшення частки основних засобів і оборотних виробничих фондів в загальній вартості майна. Зростання пов'язане зі щорічним придбанням ТОВ «Долеріт Н» нових основних засобів.

Використовуючи дані балансу проведемо оцінку ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів підприємства (додаток Д). На основі розрахованих даних можна зробити висновок, що баланс підприємства є ліквідним, оскільки на кінець 2019 року виконуються всі три нерівності. Коефіцієнт абсолютної та загальної ліквідності значно перевищують свої нормативні значення. Так коефіцієнт абсолютної ліквідності на кінець 2019 року дорівнює 11,04, при нормі ≥ 2 . Це говорить про повну достатність високоліквідних активів на підприємстві, якими може бути погашена поточна заборгованість негайно. Коефіцієнт покриття хоч і зменшився в порівнянні з 2015 роком на 14,32% повністю відповідає нормативному (≥ 2) і становить 33,94.

У ТОВ «Долеріт Н» досить високим є і коефіцієнт загальної платоспроможності. Він має тенденцію до збільшення, що говорить про повну незалежність підприємства від залучених коштів.

Не менш важливими, для фінансово-економічної характеристики підприємства, є також показники оборотності оборотних активів. У ТОВ «Долеріт Н» за досліджуваний період коефіцієнт обертання оборотних активів зріс на 6,21%, що є позитивним для підприємства. Як результат прискорення обороту вивільнюються матеріальні елементи оборотних активів і таким чином зменшуються затрати, пов'язані з їх зберіганням. При цьому вивільнюються грошові кошти, які були вкладені в ці запаси, що врешті-решт сприятиме покращенню фінансового стану підприємства. Тривалість одного обороту оборотних активів зменшилась на 6% в порівнянні з базовим роком, що також свідчить про правильне управління оборотними активами підприємства.

Завершальним етапом аналізу фінансового стану підприємства є аналіз його ділової активності, який здійснюється на основі даних балансу та звіту про фінансові результати за відповідний період (додаток Е). Аналізуючи розраховані показники ділової активності бачимо, що практично всі коефіцієнти обертання зросли і відповідно зменшилися тривалості оборотів активів та пасивів підприємства. Зокрема значно зріс коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості (приблизно у 3 рази), що пояснюється значним її скороченням на кінець 2016 року. Коефіцієнти обертання оборотних активів та капіталу практично залишилися незмінними при значному скороченні тривалості одного обороту кредиторської заборгованості.

На основі розрахованих показників проведемо комплексне оцінювання фінансового стану ТОВ «Долеріт Н» (додаток Ж). Як бачимо з додатку, протягом досліджуваного періоду підприємство щорічно відносилось до класу А – підприємства із стійким фінансовим становищем. При цьому інтегрований показник фінансового стану постійно зростає.

Таким чином, товариство з обмеженою відповідальністю «Долеріт Н», на сьогоднішній день, є прибутковим, фінансово стійким підприємством, що постійно розвивається. Керівництво підприємства приділяє належну увагу

вдосконаленню своєї матеріально-технічної бази та нарощуванню обсягів виробництва.

2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

Дослідження засвідчили, що ТОВ «Долеріт Н» є крупним аграрним підприємством зі стійким фінансовим становищем. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що керівництву підприємства вдається утримувати його економічну безпеку на достатньому рівні.

При цьому, слід відмітити, що на більшості сільськогосподарських підприємств до цього часу не створено спеціальні відділи, які б займалися безпосередньо питаннями безпеки. Зазначену ситуацію ми спостерігаємо і в ТОВ «Долеріт Н».

Досліджуване підприємство, як юридична особа, самостійно здійснює бухгалтерський, статистичний, податковий облік і складає звітність у встановленому чинним законодавством України порядку, але окремого відділу який би безпосередньо займався питаннями фінансово-економічної безпеки не має.

На сьогоднішній день не створено і окремої робочої групи яка б займалася безпекою підприємства. Відповідно і немає жодного внутрішнього регламенту яким би регламентувалася робота підприємства в галузі безпеки.

За організацію бухгалтерського обліку на підприємстві несе відповідальність керівник Марков Сергій Миколайович. Вся робота пов'язана з веденням бухгалтерського обліку на підприємстві здійснюється бухгалтерською службою, яку очолює головний бухгалтер Заїченко Тетяна Олександрівна. Головний бухгалтер несе безпосередню відповідальність за ведення обліку та достовірність звітних показників разом з керівником. Крім цього економічною роботою на підприємстві займається головний економіст

Саленко Оксана Петрівна.

Через відсутність на підприємстві спеціального відділу, який би займався питаннями економічної безпеки вся аналітична робота за вказаним напрямком зосереджена в бухгалтерії та у економіста. При цьому у внутрішніх організаційних регламентах досліджуваного підприємства немає жодної згадки про необхідність забезпечення економічної безпеки та виконувани роботи за вказаним напрямком.

При цьому, слід відмітити, що хоч конкретний перелік робіт щодо забезпечення економічної безпеки господарства не зарегламентовано в жодному розпорядчому документі, ці роботи в певній мірі виконуються головним економістом підприємства. Зокрема економіст займається плануванням господарської діяльності, калькулюванням собівартості та частково аналізом господарської діяльності. Вона також приймає участь у проведенні інвентаризацій на підприємстві. Схематична побудова організаційної структури економічної служби ТОВ «Долеріт Н» наведена на рис. 2.1.

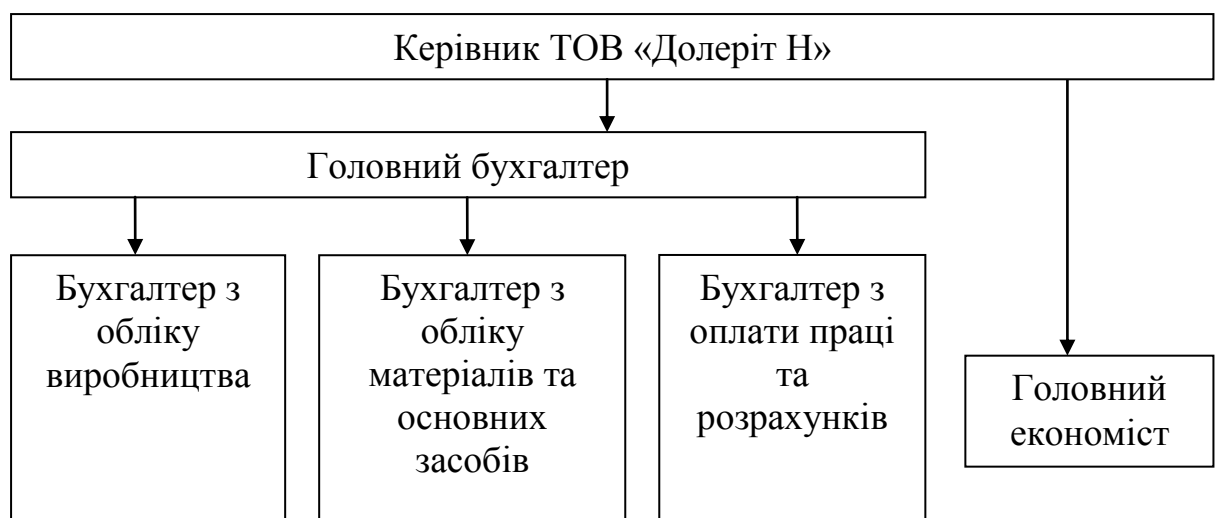

Рис. 2.1. Організаційна структура економічної служби ТОВ «Долеріт Н»

Отже, можна сказати, що загальне керівництво питаннями безпеки здійснює директор досліджуваного підприємства а інформаційну та аналітичну підтримку прийняття управлінських рішень забезпечує його

економічна служба, хоч безпосередні обов'язки конкретних виконавців робіт щодо забезпечення економічної безпеки і не передбачені в їх посадових інструкціях.

Варто відмітити, що досліджуване підприємство у галузі безпеки робить акцент лише на силовій складовій безпеки, шляхом виділення у штатному розкладі посад сторожів на складах де зберігається готова продукція та матеріальні цінності. Такий підхід значно обмежує підприємство в забезпеченні зниження небезпек.

Отже, зрозуміло, що у досліджуваному підприємстві інформаційну та аналітичну підтримку вирішення питань стосовно економічної безпеки в значній мірі покладено на бухгалтерію та економіста підприємства.

Облік у досліджуваному підприємстві здійснюється з використанням програми «1С: Бухгалтерія 8.2». Для складання фінансової, та податкової звітності у господарстві використовується програма М.Е.Дос.

Основним документом, який регламентував питання організації обліку на підприємстві є Наказ про облікову політику. В цьому висвітлено основні методичні та організаційні аспекти ведення обліку у досліджуваному підприємстві.

Основними недоліками діючого Наказу є не повне розкриття елементів облікової політики за певними об'єктами обліку та відсутність необхідних додатків. Така ситуація негативно впливає на загальний стан організації обліку, а отже і на інформаційне забезпечення фінансово-економічної безпеки. Також на підприємстві відсутній графік документообігу, що є складовою внутрішніх регламентів з організації обліку. Недоліком вважаємо також не застосування методів управлінського обліку для прийняття рішень у досліджуваному підприємстві.

Для визначення фактичного стану економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н» проведемо діагностику її рівня за основними складовими: фінансовою, інформаційною, інтелектуальною, кадровою, техніко-технологічною, політико-правовою, інноваційною, екологічною та силовою.

Для здійснення оцінки рівня економічної безпеки за кожною складовою можна використовувати різні методики. Скористаємося методикою, яка передбачає оцінку економічної безпеки підприємства на підставі інтегрального показника зважуванням і підсумовуванням показників за окремими складовими [54].

Отже, для аналізу і оцінювання економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» здійснимо розрахунок узагальнених показників економічної безпеки для кожної з функціональних складових та побудуємо графік комплексної безпеки підприємства. При проведенні розрахунків використаємо методику запропоновану Нагорною І.І. [51], а для оцінки деяких складових скористаємося розробками І.П. Отенка, Г. А. Іващенко, та Д. К. Воронкова [54].

Для здійснення постійного контролю за фінансовою складовою економічної безпеки, як однією з основних складових, необхідно проводити оцінку її рівня на основі аналізу фінансових показників. Існує багато методик здійснення вказаного аналізу, застосування яких визначається потребою в глибині оцінки. В даний момент скористаємося методикою аналізу фінансової стійкості, виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи позичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності. Інформацію для зазначеного аналізу візьмемо із таблиць 2.1 та 2.2. цього розділу та з фінансової звітності підприємства. Оціночними показниками є:

1. $\pm E_c$ – надлишок (+) чи брак (-) власних оборотних коштів (E_c), необхідних для формування запасів і покриття витрат (Z), пов'язаних з господарською діяльністю підприємства. Цей показник розраховується за формулами:

$$E_c = BK - A1 \quad (2.1)$$

$$\pm E_c = E_c - Z \quad (2.2)$$

де BK – власний капітал (рядок 1495 форми № 1);

A1 – необоротні активи (рядок 1095 форми № 1);

Z - величина запасів (сума рядків 1100 та 1110 форми № 1).

Для досліджуваного господарства вказані показники на кінець 2019 року становлять:

$$E_e = BK-A1 = 71205-31797=39408 \text{ тис. грн.}$$

$$\pm E_c = E_e - Z = 39408-25077= 14331 \text{ тис.грн.}$$

2. $\pm E_T$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також середньострокових і довгострокових кредитів і позик (K):

$$\pm E_T = (E_e + K) - Z \quad (2.3)$$

де K – довгострокові зобов'язання (сума рядків 1510 та 1515 ф. № 1);

Для досліджуваного господарства вказаний показник на кінець 2016 року становить:

$$\pm E_T = (E_e + K) - Z = (39408+0) - 31797 = 14331 \text{ тис.грн.}$$

3. $\pm E_H$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також довго-, середньо- і короткострокових кредитів і позик (K_T):

$$\pm E_H = (E_e + K_T + K) - Z \quad (2.4)$$

де K_T - короткострокові кредити банків (рядок 1600 форми № 1)

Для досліджуваного господарства вказаний показник на кінець 2015 року становить:

$$\pm E_H = (E_e + K_T + K) - Z = (39408+0+0) - 31797 = 14331 \text{ тис.грн.}$$

Наведені вище показники лежать в основі формування п'яти рівнів фінансової безпеки підприємства, що наведені в Додатку 3.

На основі зроблених розрахунків та даних додатку можна зробити висновок, що ТОВ «Долеріт Н» на кінець 2019 року мало абсолютний рівень фінансової безпеки. Підприємство взагалі не користується кредитами банків та не має довгострокових зобов'язань, так як спроможне забезпечити фінансування своєї діяльності власними коштами.

Для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки підприємства умовно присвоюємо абсолютному рівню значення 5, нормальному – 4, задовільному – 3, критичному – 2, кризовому -1.

ТОВ «Долеріт Н» за фінансовою безпекою має найвищий 5 рівень.

При оцінці інформаційної складової економічної безпеки необхідно

обчислити значення трьох основних коефіцієнтів, що характеризують повноту, точність та суперечність інформації. Так як на підприємстві застосовується автоматизована форма обліку обсяг інформації розраховуємо в Кбайт.

Обсяг інформації, яка є в розпорядженні особи, що ухвалює рішення у ТОВ «Долеріт Н» (K_3) складає 12467 Мбайт, обсяг інформації, необхідної для ухвалення обґрунтованого рішення ($K_{гр}$) - 16450 Мбайт. Обсяг релевантної інформації (K_p) - 10450 Мбайт.

Кількості незалежних свідоцтв на користь ухвалення рішення ($K_{нс}$) складає 8, загальна кількість незалежних свідоцтв у сумарному обсязі релевантної інформації – 10.

Коефіцієнт повноти інформації (K_n) розраховуємо із застосуванням формули:

$$K_n = K_3 / K_{гр} \quad (2.5)$$

Для досліджуваного підприємства він складає:

$$K_n = 12467 / 16450 = 0,76$$

Коефіцієнт суперечності інформації (K_c) розраховуємо із застосуванням формули:

$$K_c = K_{нс} / K_{нсп} \quad (2.6)$$

Для досліджуваного господарства він складає:

$$K_c = 8 / 10 = 0,80$$

Коефіцієнт точності інформації (K_T) розраховуємо із застосуванням формули:

$$K_T = K_p / K_3 \quad (2.7)$$

Для досліджуваного підприємства він складає:

$$K_T = 10450 / 12467 = 0,84$$

Загальний рівень інформаційної безпеки визначимо за формулою 2.8:

$$K_{іб} = K_n \times K_c \times K_T \quad (2.8)$$

Для досліджуваного підприємства він складає:

$$K_{іб} = 0,76 \times 0,80 \times 0,84 = 0,51$$

Розрізняють три ступені інформаційної безпеки: $K_{i6} \geq 0,7$ – рівень безпеки високий; $0,3 \leq K_i < 0,7$ – рівень безпеки середній; $K_i < 0,3$ – рівень безпеки низький.

Досліджуваному підприємству за результатами розрахунків умовно присвоюємо значення 2 - середній рівень інформаційної безпеки.

Наступною складовою економічної безпеки, що потребує оцінки є інтелектуальна складова. Одним із показників, що характеризує її рівень є коефіцієнт кваліфікації працівників ($K_{кв}$), який визначається як відношення чисельності працівників із вищою та середньою освітою до загальної чисельності працівників підприємства (O).

За даними підприємства на кінець 2019 року кількість працівників, що мають вищу та середню освіту на підприємстві – 56 осіб, загальна чисельність працівників підприємства – 87 осіб, із них 5 пенсійного віку. За 2019 рік було звільнено 3 працівника та прийнято на їх місце інших.

Отже, для досліджуваного підприємства коефіцієнт кваліфікації працівників складає:

$$K_{кв} = 56/87 = 0,64$$

Наступним показником є інтелектуальноозброєність (K_{io}), але розрахунок цього показника передбачає наявність на підприємстві інтелектуальної власності. В той же час, за даними ТОВ «Долеріт Н» її вартість на підприємстві дорівнює нулю, тому і інтелектуальноозброєність підприємства також дорівнює нулю.

Ще один показник, що характеризує інтелектуальну складову – це норма доходності співробітників підприємства від використання інтелектуальної власності (K_{∂}), тис. грн:

$$K_{\partial} = \frac{Дін}{O}, \quad (2.9)$$

де $Дін$ – дохід, який одержує підприємство від використання інтелектуального потенціалу.

Розрахуємо такий дохід виходячи із питомої ваги витрат в собівартості

продукції.

За даними ТОВ «Долеріт Н» чистий дохід від реалізації продукції у 2019 році склав 45535,00 тис.грн. Собівартість реалізованої продукції – 35965,00 тис.грн. Питома вага витрат на оплату праці у структурі собівартості - 14%. Чистий фінансовий результат (прибуток) за 2019 рік складає 11346,00 тис.грн.

Виходячи із наведених даних дохід, який одержує ТОВ «Долеріт Н» від використання інтелектуального потенціалу складає 6374,90 тис.грн. Тоді норма доходності співробітників підприємства від використання інтелектуальної власності дорівнює:

$$K_d = 6374,90 / 87 = 73,27 \text{ тис.грн.}$$

Інтелектуальна безпека підприємства, має чотири рівні критичні межі яких за вказаними показниками наведено в додатку К таблиця К.1.

Загальний рівень інтелектуальної безпеки визначимо, застосовуючи формулу середньозваженої. Значення ваги кожного коефіцієнта визначимо на основі експертних оцінок управлінського персоналу підприємства. Для підприємств аграрної сфери діяльності можна використати такі вагові коефіцієнти: K_{kv} - 0,5, K_{io} - 0,25, K_d - 0,25. Саме їх і застосуємо для визначення інтелектуальної безпеки у ТОВ «Долеріт Н».

Отже, у досліджуваному підприємстві загальний рівень інтелектуальної безпеки складає:

$$4*0,5+1*0,25+4*0,25 = 3,25$$

Наступним кроком є оцінка кадрової складової. Вона характеризує кадрову безпеку підприємства. Для визначення її рівня також застосовують кілька коефіцієнтів. Одним з них є коефіцієнт, що характеризує плинність кадрів на підприємстві (K_{II}), який визначається як відношення кількості звільнених працівників ($Ч_u$) до їх загальної чисельності.

Для досліджуваного підприємства він складає:

$$K_{II} = 3/87 = 0,034$$

За цією ж складовою розрачуємо також коефіцієнт фізичного старіння

кадрів (K_v), як відношення кількості старих за віком працівників до їх загальної кількості.

Для досліджуваного підприємства він складає:

$$K_v = 5/87 = 0,06$$

Кадрову безпеку характеризують також показники фондоозброєність працівників виробничими фондами (Φ_o) та фондами невиробничого призначення ($\Phi_{но}$).

Для досліджуваного підприємства вони складають:

$$\Phi_o = 35480/87 = 407,82 \text{ тис.грн.}$$

$$\Phi_{но} = 5560/87 = 63,92 \text{ тис.грн.}$$

Порогові значення рівнів кадрової безпеки наведено в додатку К, таблиця К.2.

Для нашого підприємства використаємо такі вагові коефіцієнти: K_{II} - 0,25, K_v - 0,2, Φ_o - 0,35; $\Phi_{но}$ - 0,2.

Тоді загальний рівень кадрової безпеки складає:

$$4*0,25 + 4*0,2 + 4*0,35 + 2*0,2 = 3,6$$

Техніко-технологічна складова економічної безпеки підприємства характеризує настільки новітню техніку та технології застосовує підприємство в своїй діяльності і, за визначенням Нагорної І.І.: «...оцінюється за наступними показниками:

- частка продукції підприємства, що перевершує та відповідає кращим аналогам в Україні (чи світі, якщо підприємство планує реалізувати продукцію за кордон) ($K_{п.прод.}$):

- частка технологічного устаткування (технологій виробництва), що відповідає кращим державним (світовим) аналогам ($K_{п.т.}$):

- частка продукції, що випускається підприємством, яка захищена патентами ($K_{пат.прод.}$)» [51].

За даними досліджуваного підприємства у нього лише 45% основних засобів відповідають кращим світовим та вітчизняним аналогам. Патентів на продукцію немає у підприємства, але 62% його продукції має сертифікати

якості.

Таким чином, у ТОВ «Долеріт Н» *Кп.прод.* складає 62%, *Кп.т.* складає 45%, *Кпат.прод.* складає 0%.

Порогові значення рівнів цієї складової наведено в додатку К, таблиця К.3.

Для нашого підприємства використаємо такі вагові коефіцієнти: *Кп.прод.* - 0,25, *Кп.т.* - 0,5, *Кпат.прод.* - 0,25.

Отже, у досліджуваному підприємстві частка продукції підприємства, що перевершує та відповідає кращим аналогам в Україні складає 0,62, тобто має абсолютний рівень – присвоюємо значення 4. Частка технологічного устаткування, що відповідає кращим аналогам складає 0,45, тобто має абсолютний рівень – присвоюємо 4. Частка продукції підприємства, захищена патентами складає нуль, тобто має критичний рівень – присвоюємо значення 1.

Загальний рівень техніко-технологічної безпеки складає:

$$4*0,25+4*0,5+1*0,25 = 3,25$$

Отже, ТОВ «Долеріт Н» має задовільний рівень техніко-технологічної безпеки.

І.П. Отенко з групою спеціалістів установили: «Політико-правову складову можна визначити за такими показниками:

- питома вага судових й арбітражних справ у загальній сумі господарських договорів підприємства (*Кс.ар.*):

- частка виграних судових й арбітражних справ у загальній кількості юридичних справ, що розглядалися (*Квю*):

- питома вага одержаних і сплачених штрафних санкцій в загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства (*Ки*):

- частка витрат на юридичне забезпечення діяльності підприємства в структурі його загальних витрат (*Кв.юр.*)»[54].

Спираючись на їх рекомендації, проведемо розрахунки для ТОВ

«Долеріт Н». Так, за 2019 рік підприємство заключило 248 договорів на придбання та реалізацію продукції та послуг. У судові спори за цими договорами підприємство не вступало, але за двома договорами підприємство заплатило штраф за порушення договірних зобов'язань у сумі 100025 грн., тоді як загальна сума договірних зобов'язань підприємства за розрахунковими операціями (36,63 рахунок) складає 68083 тис. грн.

Підприємство не має юридичного відділу, але при необхідності користується послугами юридичної фірми. Загальна сума витрат на юридичне обслуговування склала 90254 грн., а загальна сума витрат на виробництво та реалізацію продукції за 2019 рік склала 48675 тис. грн.

Тоді за даними підприємства:

$$Kc.ap. = 0/248 = 0;$$

$$Kвю = 0/0 = 0;$$

$$Kш = 100,025/68083,000 = 0,001;$$

$$Kв.юр. = 90,254 / 48675,000 = 0,002$$

Порогові значення рівнів політико-правової безпеки наведено додатку К, таблиця К.4.

Для нашого підприємства використаємо такі вагові коефіцієнти: *Kc.ap.*- 0,25, *Kвю* - 0,25, *Kш* - 0,25. *Kв.юр.*- 0,25.

Загальний рівень правової безпеки складає:

$$3*0,25+3*0,25+3*0,25+1*0,25= 2,5$$

Отже, ТОВ «Долеріт Н» має абсолютний рівень політико-правової безпеки.

Інноваційна складова економічної безпеки підприємства засвідчує відношення підприємства до виробництва та реалізації інноваційних продуктів чи використання інноваційних технологій.

На жаль, на сьогоднішній день ТОВ «Долеріт Н» не займається інноваційною діяльністю, тому розрахунок рівня зазначеної складової не є доцільним.

Важливе значення для фінансово-економічної безпеки підприємства

має також екологічна складова. Для її оцінки розрахуємо наступні показники:

- коефіцієнт безпечності продукції ($K_{б.п.}$):

$$K_{б.п.} = P_c / P_3 \quad (2.10)$$

де P_c – виручка від реалізації сертифікованої продукції, грн.;

P_3 – загальна виручка від реалізації продукції, грн.

- коефіцієнт забруднення середовища (K_3)

$$K_3 = V_{ек.з.} / V_3 \quad (2.11)$$

де $V_{ек.з.}$ – розмір екологічних зборів, грн.;

V_3 – загальна сума витрат підприємства, грн.

- коефіцієнт захисту середовища ($K_{зах}$)

$$K_{зах} = V_{ек.м.} / V_3 \quad (2.12)$$

де $V_{ек.м.}$ – витрати на екологію (очисні споруди, переробка відходів, захист ґрунтів), грн.;

V_3 – загальна сума витрат підприємства, грн.

Чим вище значення першого та третього коефіцієнта та нижче – другого коефіцієнта тим вище рівень екологічної безпеки підприємства.

Проведені раніше розрахунки свідчать, що $K_{б.п.}$ у ТОВ «Долеріт Н» складає 0,62, при цьому питома вага екологічних зборів та витрат на захист ґрунтів у загальній сумі витрат підприємства у 2019 році зросла порівняно з 2018 роком.

Виділимо два рівні екологічної безпеки підприємства: задовільний та незадовільний. Порогові значення рівнів екологічної безпеки наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Зведена таблиця показників за рівнями екологічної безпеки

Показник	Рівень екологічної безпеки	
	Задовільна безпека	Незадовільна безпека
$K_{б.п.}$	$K_{б.п.} \geq 0,5$	$K_{б.п.} < 0,5$
K_3	Зменшується порівняно з попереднім періодом	Збільшується порівняно з попереднім періодом
$K_{зах}$	Збільшується порівняно з попереднім періодом	Зменшується порівняно з попереднім періодом

Якщо показник має задовільний рівень, то йому присвоюється значення 2, незадовільний – 1. Застосовуючи формулу середньозваженої, визначимо рівень екологічної безпеки за узагальненим коефіцієнтом. При цьому використаємо такі вагові коефіцієнти: $K_{б.п}$ - 0,5, $K_з$ - 0,25, $K_{зах}$ – 0,25.

У ТОВ «Долеріт Н» коефіцієнт безпечності продукції складає 0,64 тобто має задовільний рівень – присвоюємо значення 2. Коефіцієнт забруднення середовища зріс, тобто має незадовільний рівень – присвоюємо 1. Коефіцієнт захисту середовища зріс, тобто має задовільний рівень – присвоюємо 2.

Загальний рівень екологічної безпеки складає:

$$2*0,5+1*0,25+ 2*0,25= 1,75$$

Отже, ТОВ «Долеріт Н» має задовільний рівень екологічної безпеки.

Для оцінки силової складової застосовуються такі 2 показники:

- частка витрат на охорону підприємства в структурі сукупних витрат підприємства ($K_{в.ох.}$);

- забезпеченість працівників підприємства службою охорони ($K_{сб}$).

У ТОВ «Долеріт Н» у 2019 році працювало 5 сторожів на постійній основі та 4 за договорами цивільно-правового характеру під час збирання врожаю. Середньорічна кількість працівників охорони склала 6 осіб, витрати на охорону – 97370 грн.

Тоді для досліджуваного підприємства вказані коефіцієнти становлять:

$$K_{в.ох.} = 97,370 / 48675,000 = 0,002;$$

$$K_{сб} = 6 / 87 = 0,068$$

Порогові значення рівнів силової безпеки, наведені в додатку К, таблиця К.5.

Застосовуючи формулу середньозваженої, визначають рівень силової безпеки за узагальненим коефіцієнтом. Для цього використаємо такі вагові коефіцієнти: $K_{в.ох.}$ - 0,5, $K_{сб}$ - 0,5.

Загальний рівень силової безпеки досліджуваного підприємства складає:

$$1*0,5+1*0,5= 1,0$$

На основі проведених розрахунків узагальнимо дані щодо складових економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Узагальнення оцінки складових економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н»

Назва складової безпеки	Максимальний рівень	Фактичний рівень	Відносна оцінка
Фінансова	5,00	5,00	1,00
Інформаційна	3,00	2,00	0,67
Інтелектуальна	4,00	3,25	0,81
Кадрова	4,00	3,60	0,90
Техніко-технологічна	4,00	3,25	0,81
Політико-правова	3,00	2,50	0,83
Екологічна	2,00	1,75	0,88
Силова	3,00	1,00	0,33

Чим ближче значення оцінки певної складової до одиниці, тим вищий рівень економічної безпеки. Оцінка нижче 0,5 свідчить про ослаблення економічної безпеки підприємства.

Для наочності результати оцінювання економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» подамо у вигляді діаграми, де радіус-вектори характеризують рівні складової економічної безпеки підприємства (рис. 2.2).

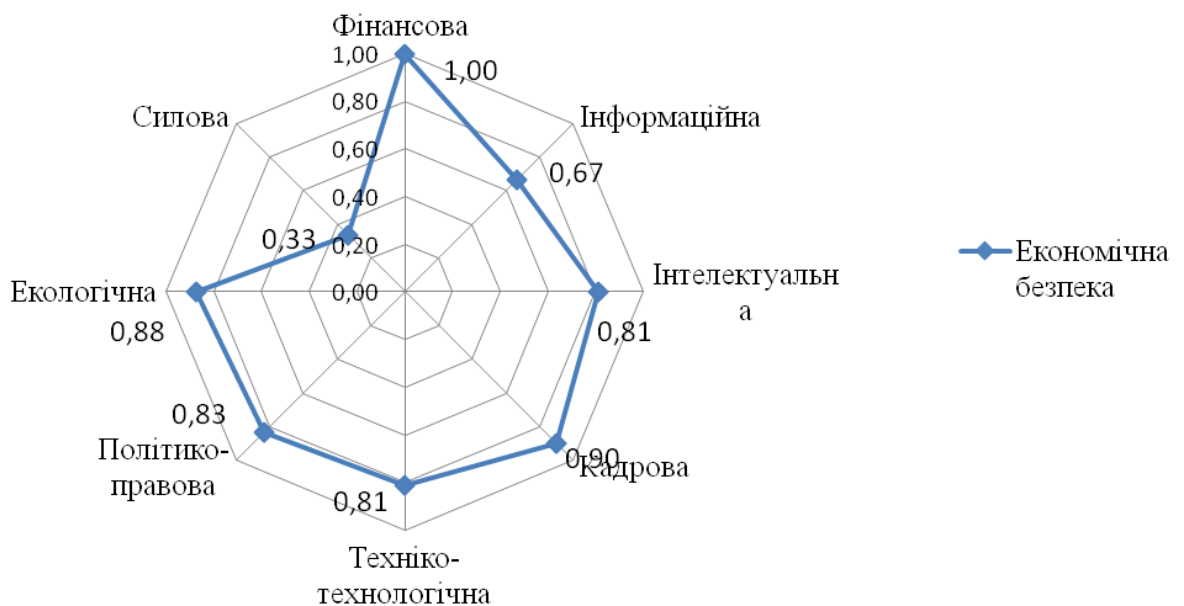

Рис. 2.2. Схема областей економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н»

Таким чином, данні розрахунків та діаграми свідчать, що у досліджуваному підприємстві найвищий рівень має фінансова складова, що підтверджує результати розрахунків рейтингової оцінки фінансового стану підприємства. В той же час, досить не високе значення має інформаційна безпека, а силова складова економічної безпеки взагалі має рівень нижче середнього. Отже, можна спрогнозувати звідки надходять найбільші загрози підприємству. Керівництву ТОВ «Долеріт Н» необхідно звернути особливу увагу на підвищення рівня саме цих складових економічної безпеки, адже через їх низький рівень підприємство завжди має ризики втратити наявне майно чи інші ресурси.

2.3. Сучасний стан організації системи економічної безпеки досліджуваного підприємства

Організація системи економічної безпеки підприємства є результатом системи внутрішніх та зовнішніх факторів функціонування та розвитку підприємства, що відображає складну систему різних економічних відносин. Однак, з його якісної сторони, вона є визначальним фактором успіху підприємства як інструменту досягнення мети [68].

На нашу думку, організаційний компонент економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» є невід'ємною частиною економічного механізму, який є системою організаційно-економічних методів забезпечення взаємодії організаційних, виробничих, фінансових та економічних процесів на всіх рівнях управління, що сприяє підвищенню конкурентних переваг та ефективності підприємства в цілому.

Основною функцією оцінки стану організації системи економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» є реалізація процесу розробки, прийняття та виконання управлінських рішень, спрямованих на досягнення мети підприємства. Об'єктом впливу організаційно-економічного механізму в

даному випадку є потенціал підприємства, а кінцевою метою його функціонування є досягнення ефективних результатів діяльності підприємства.

На сьогоднішній день, як уже зазначалося, окремої служби безпеки на досліджуваному підприємстві не створено, тому можна сказати, що організації системи економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н» не надають належної уваги. В той же час, розрахунки засвідчили, що практично за всіма функціональними складовими, крім силової, економічна безпека підприємства має досить високий рівень. Це досягається, в основному, підходами до управління підприємством та вдалою організацією функціонування його структурних підрозділів. Така організація, за своєю суттю представляє і компоненти організації системи економічної безпеки підприємства, які уже на сьогодні застосовуються у ТОВ «Долеріт Н» (рис. 2.3).

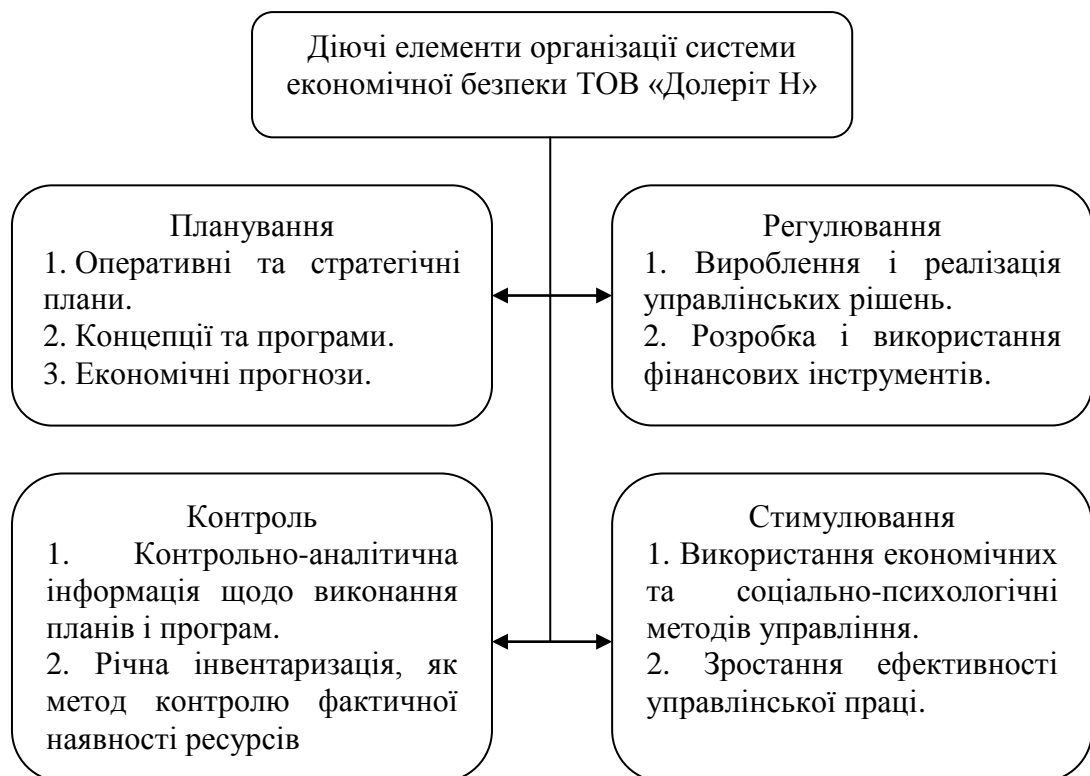

Рис. 2.3. Основні елементи організації системи економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н»

В свою чергу, крім вище перерахованих елементів, які уже є в наявності у досліджуваного підприємства організаційний компонент управління фінансово-економічною безпекою компанії передбачає склад та підпорядкування різних елементів, підрозділів та рівнів управління економічною безпекою та наявність необхідного персоналу, який має відповідні повноваження для здійснення заходів щодо захисту економічної безпеки.

При цьому, організація системи безпеки підприємства має базуватися на правовому регулюванні економічних процесів у цілому в країні. Так, на сьогоднішній день, система регулювання економічної безпеки в досліджуваному підприємстві базується на законодавчому регулюванні діяльності за наступними напрямками:

- регулювання формування інформаційної бази управління фінансовою діяльністю підприємства;
- регулювання грошового обігу та форм оплати;
- регулювання кредитних операцій;
- регулювання інвестиційних операцій;
- регулювання ринку цінних паперів;
- регулювання страхових операцій на фінансовому ринку;
- регулювання процедур та форм реорганізації підприємств;
- ринковий механізм регулювання фінансової безпеки підприємств.

Організаційний механізм діяльності підприємства в певному економічному середовищі формується на фінансовому ринку в контексті окремих його типів і сегментів. Попит та пропозиція на фінансовому ринку формують рівень цін та котирувань для окремих фінансових інструментів, визначає наявність кредитних ресурсів у національній та іноземній валютах, виявляє середню норму прибутковості капіталу тощо.

В свою чергу для організації системи економічної безпеки підприємства важливе значення має також внутрішній механізм управління економічною безпекою підприємства.

Система організації економічної безпеки, що підлягає використанню внутрішнього механізму управління безпекою в межах самого підприємства, відповідно, регулює методичні підходи до розробки управлінських рішень у сфері забезпечення його економічної безпеки. Основою цього механізму є філософія управління функціонуванням підприємства.

Система методів управління економічною безпекою підприємства являє собою сукупність методів та прийомів, які допомагають обґрунтувати та контролювати конкретні управлінські рішення в різних сферах економічної безпеки підприємства. Зокрема для цього можуть застосовуватися ціла сукупність уже давно відомих методів (рис. 2.4).

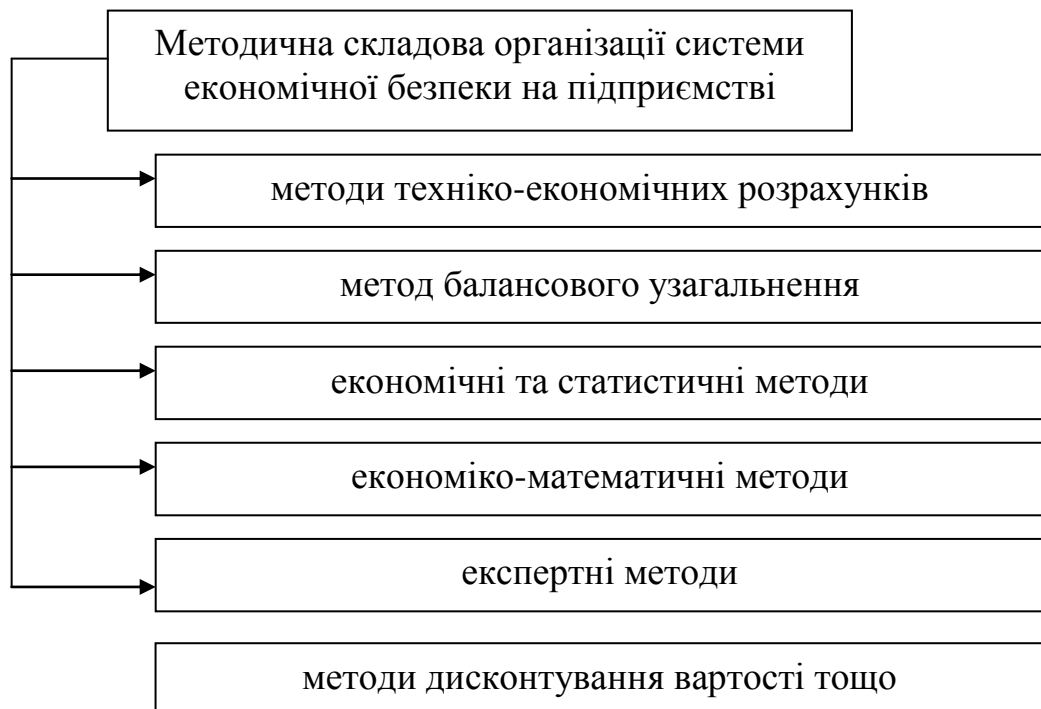

Рис. 2.4. Методичний інструментарій організації системи економічної безпеки підприємства

Важливою складовою економічної безпеки підприємства є фінансова складова, для управління нею ТОВ «Долеріт Н» має цілий набір фінансових інструментів та договірних зобов'язань, що регулюють фінансові відносини підприємства.

Такі інструменти передбачають механізм реалізації певних

управлінських рішень у сфері фінансової безпеки підприємства та фіксують його фінансові відносини з іншими економічними суб'єктами (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Інструменти побудови безпечних фінансових відносин досліджуваного підприємства

Ефективний механізм організації системи економічної безпеки підприємства дозволяє повністю реалізувати поставлені перед ним цілі та завдання, сприяє ефективному захисту своїх фінансових інтересів від різних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру. Основою такого механізму є способи його планування.

Планування економічної безпеки - це процес розробки системи планів та планових (нормативних) показників для захисту інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз та створення необхідних умов для його сталого зростання в майбутньому. Планування економічної безпеки компанії ґрунтується на використанні трьох основних систем:

- перспективне планування безпеки підприємства.

- поточне планування безпеки підприємства.
- оперативне планування безпеки підприємства [66].

Зазначена система планування економічної безпеки підприємства взаємопоеднується та реалізується в певному порядку. На початковому етапі цього процесу здійснюється перспективне загальне планування, спрямоване на реалізацію стратегічних цілей фінансового розвитку підприємства, а також визначення задач та параметрів поточного планування. У свою чергу, поточне планування економічної безпеки реалізується шляхом формування запланованих завдань з метою забезпечення захисту інтересів підприємства в рамках майбутнього року і є основою для розробки та приведення до виконання планів оперативного бюджету з усіх питань та за всіма складовими економічної безпеки.

Використання в організації системи економічної безпеки підприємства розглянутих систем та методів планування дозволяє підвищити ефективність захисту інтересів підприємства, забезпечити його цілеспрямованість та реалізацію поставлених цілей.

У системі організації економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» важлива роль належить внутрішньому контролю за виконанням управлінських рішень, прийнятих у цій сфері.

Внутрішній контроль в організації системи економічної безпеки - це процес, який організовує підприємство для перевірки впровадження та забезпечення виконання всіх управлінських рішень у сфері захисту своїх інтересів від різних загроз.

Створення систем внутрішнього контролю є невід'ємною частиною побудови всієї системи управління підприємством для забезпечення її ефективності.

Попередній контроль організується на етапі формування фінансових планів та бюджетів у процесі розгляду бізнес-планів (заяв) окремих структурних підрозділів підприємства. В ході цього типу контролю перевіряються достовірність окремих показників та правильність проведених

розрахунків з метою виявлення можливих резервів для підвищення ефективності фінансової безпеки та запобігання можливим порушенням законодавства та внутрішніх правил підприємства.

Поточний контроль здійснюється в процесі реалізації фінансових планів та бюджетів усіх рівнів з метою вжиття оперативних заходів для реалізації всіх планових запланованих показників.

Подальший контроль здійснюється в ході розгляду встановлених фінансових звітів та звітів, наданих головами окремих структурних підрозділів, під час підбиття підсумків забезпечення фінансової забезпеченості за звітний період з метою його подальшої нормалізації.

Покращення ефективності реалізації функції внутрішнього контролю в системі економічної безпеки підприємства сприяє впровадженню ефективної системи управління на підприємстві, яка називається «контрольованою». Принцип цієї концепції, що називається «управління за відхиленнями», полягає у оперативному порівнянні основних планових (нормативних) та фактичних показників для виявлення відхилень між ними та визначення взаємозв'язку та взаємозалежності цих відхилень на підприємстві з метою впливати на ключові фактори нормалізації діяльності.

Отже, контроль в системі організації економічної безпеки підприємства - це система регуляторного контролю, яка координує взаємозв'язки між формуванням інформаційної бази, аналізом, плануванням та внутрішнім контролем, забезпечує концентрацію контрольних заходів у найбільш пріоритетних сферах фінансової безпеки підприємства, своєчасне виявлення відхилень його фактичні показники з прогнозованих та прийняття управлінських рішень, спрямованих на їх нормалізацію [52].

Основними функціями контролю в організації системи економічної безпекою підприємства є:

- моніторинг виконання завдань, встановлених системою планових показників та стандартів безпеки;
- вимірювання ступеня відхилення фактичного стану безпеки від

передбаченого;

- діагностика розміру відхилень від серйозного погіршення економічної безпеки підприємства та суттєвого зниження темпів його економічного розвитку;

- розробка управлінських рішень щодо нормалізації економічної безпеки підприємства відповідно до передбачених цілей та показників;

- налаштування, при необхідності, індивідуальних цілей та показників системи економічної безпеки через зміни зовнішнього та внутрішнього середовища.

У світлі вищесказаного, можна зробити висновок, що рівень розвитку підприємства є досить високим, як і рівень його економічної безпеки, хоча в організації системи економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» і виявлено ряд недоліків, зокрема: відсутність відділу економічної безпеки чи закріплення обов'язків з контролю за її складовими за певними працівниками; не визначеність методичного рівня організації системи економічної безпеки; відсутність належного технічного та технологічного забезпечення оцінки рівня економічної безпеки на підприємстві, тощо.

Висновки до другого розділу

1. Комплексне оцінювання фінансового стану ТОВ «Долеріт Н» показало, що за досліджуваний період чистий дохід підприємства зріс на 106,51%, а чистий прибуток на 77,17%, що забезпечило стійке фінансове положення для підприємства. Його рейтинг протягом останніх 5 років потрапляє до класу А. При цьому підприємство має лише зростання коефіцієнту платоспроможності на 4,04%, всі інші коефіцієнти знаходяться в межах нормативних значень, але не зростають. Так коефіцієнт автономії становить 0,98, коефіцієнт абсолютної ліквідності – 11,04, а загальної ліквідності - 33,94, що значно перевищує нормативні рівні.

2. Досліджуване підприємство, як юридична особа, самостійно здійснює бухгалтерський, статистичний, податковий облік і складає звітність у встановленому чинним законодавством України порядку, але окремого відділу який би безпосередньо займався питаннями фінансово-економічної безпеки не має. Не створено і окремої робочої групи спеціалістів, які б займалися забезпеченням економічної безпеки підприємства. Відповідно на підприємстві немає жодного внутрішнього регламенту яким би регламентувалася його робота в галузі безпеки.

3. Проведена оцінка складових економічної безпеки досліджуваного підприємства свідчить про її задовільний рівень, але силова складова економічної безпеки має відносний рівень всього 0,33, що є нижче критичної межі, а інформаційна складова ледь перевищила критичний поріг. Отже, не дивлячись досить стабільне фінансове становище підприємству все ж треба звернути увагу на організацію системи економічної безпеки та контролювати проблемні ділянки своєї діяльності.

4. Проаналізовано сучасний стан організації системи економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» та встановлено, що вона базується на чотирьох основних елементах, що запроваджені в систему управління досліджуваного підприємства: планування, регулювання, стимулювання та контроль, проте кожен із зазначених елементів потребує конкретизації з позиції його ролі в підвищенні економічної безпеки підприємства.

5. Встановлено, що основною передумовою якісної організації системи економічної безпеки підприємства є вирішення питань її забезпечення за трьома основними напрямками: організаційному, методичному та технічному (технологічному), але у досліджуваному підприємстві, на сьогоднішній день, цим питанням не приділяється належної уваги.

РОЗДІЛ 3. НАПЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Розробка структурної моделі організації системи економічної безпеки підприємства як основа її поліпшення

Дослідження показали, що, не дивлячись на стабільне фінансове положення, у ТОВ «Долеріт Н» не приділяється належна увага питанням організації системи економічної безпеки підприємства, що привело до досить низьких показників її стану за певними складовими та свідчить про можливість виникнення проблем в подальшому функціонуванні та економічному розвитку підприємства.

Однією з основних проблем відсутності належної системи економічної безпеки на підприємстві є не приділення керівництвом уваги її організації. Така ситуація здебільшого пояснюється тим, що у спеціалістів підприємства немає достатніх знань щодо порядку організації системи економічної безпеки на підприємстві. Ситуація ускладнюється ще і тим, що на сьогоднішній день на законодавчому рівні не затверджено жодного нормативного чи рекомендаційного документу, що регламентував би порядок організації системи економічної безпеки підприємства.

При цьому, зауважимо, що під організацією системи економічної безпеки підприємства можна розуміти сукупність засобів, способів і прийомів з упорядкування та оптимізації роботи із забезпечення економічної безпеки підприємства.

Вивчення особливостей функціонування підприємства засвідчили що на досліджуваному підприємстві ТОВ «Долеріт Н» до цього не створений окремий відділ з питань забезпечення економічної безпеки. В той же час, спеціалісти такого відділу якраз і могли б відповідати за забезпечення економічної безпеки на підприємстві.

Виходячи з цього та враховуючи, що ТОВ «Долеріт Н» є середнім сільськогосподарським підприємством, що стабільно розвивається пропонуємо такий відділ на підприємстві створити. При цьому, на початковому етапі його функціонування до зазначеного відділу включити головних спеціалістів підприємства, які, паралельно зі своїми основними обов'язками здійснювати б і роботу із забезпечення економічної безпеки за відповідними складовими. До компетенцій такого відділу пропонуємо включити наступні (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Основні компетенції відділу забезпечення економічної безпеки підприємства

Отже, для того, щоб ТОВ «Долеріт Н» продовжувало стабільно розвиватися і в майбутньому керівництву необхідно крім засобів на підтримання функціонування підприємства виділити ще і кошти на поточне забезпечення його економічної безпеки, адже коли починається стабільний розвиток, небезпека порушення бізнес-процесів постійно наростає у зв'язку зі стрімким рухом та розхитуванням системи.

З цього приводу, Фоміна М. В. зазначає: «Перманентна інтенсифікація факторів, що загрожують економічній безпеці підприємства й обумовлюють його депресивний розвиток, вимагає створити систему моніторингу економічної безпеки на підприємстві з метою завчасного попередження небезпеки, що загрожують, і вживання необхідних заходів захисту й протидії» [68].

Виходячи з цього, зазначимо, що система моніторингу стану економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» має бути невід'ємною частиною її організації і включати етапи, представлені на рис. 3.2.

Рис 3.2. Основні етапи моніторингу стану системи економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н»

Мойсеєнко І. П. наголошував: «Моніторинг економічної безпеки підприємства повинен бути результатом взаємодії всіх зацікавлених служб підприємства. При здійсненні моніторингу повинен діяти принцип безперервності спостереження за станом об'єкта моніторингу з урахуванням фактичного стану й тенденцій розвитку його потенціалу, а також загального розвитку економіки, політичної обстановки й дії інших загальносистемних факторів» [49].

Таким чином, організація системи економічної безпеки підприємства має здійснюватися на основі постійного моніторингу її стану. При цьому, для його постійного проведення необхідне відповідне методичне, організаційне, інформаційне та технічне забезпечення, тому з метою забезпечення економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» на всіх рівнях його функціонування має здійснювати структурування та комбінування елементів системи такої безпеки.

Виходячи з цього, стає зрозумілим, що діяльність підрозділу із забезпечення економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» має координуватися керівництвом та методично і методологічно забезпечуватися. З метою ефективної діяльності даного відділу рекомендуємо на підприємстві розробити Положення про роботу відділу економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н».

Працівники підприємства – це дуже цінне джерело інформації і засіб реалізації поставлених задач, тому, ми вважаємо, що координація їх діяльності і є рішенням багатьох проблем.

Компетенція персоналу в сфері економічної безпеки підприємством висловлена досить чітко, але на нашу думку сам механізм практичної реалізації недопрацьований, тому йому потрібно приділити максимум уваги.

Таким чином, із вище викладеного, можна зробити висновки, що організація системи економічної безпеки на конкретному підприємстві досить складний процес і потребує особливої уваги. При цьому, цей процес включає вирішення питань за декількома напрямками: організаційним,

методичним та технічним (технологічним). Виходячи з цього, вважаємо що схематично модель організації системи економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н» можна представити наступним чином (рис. 3.3).

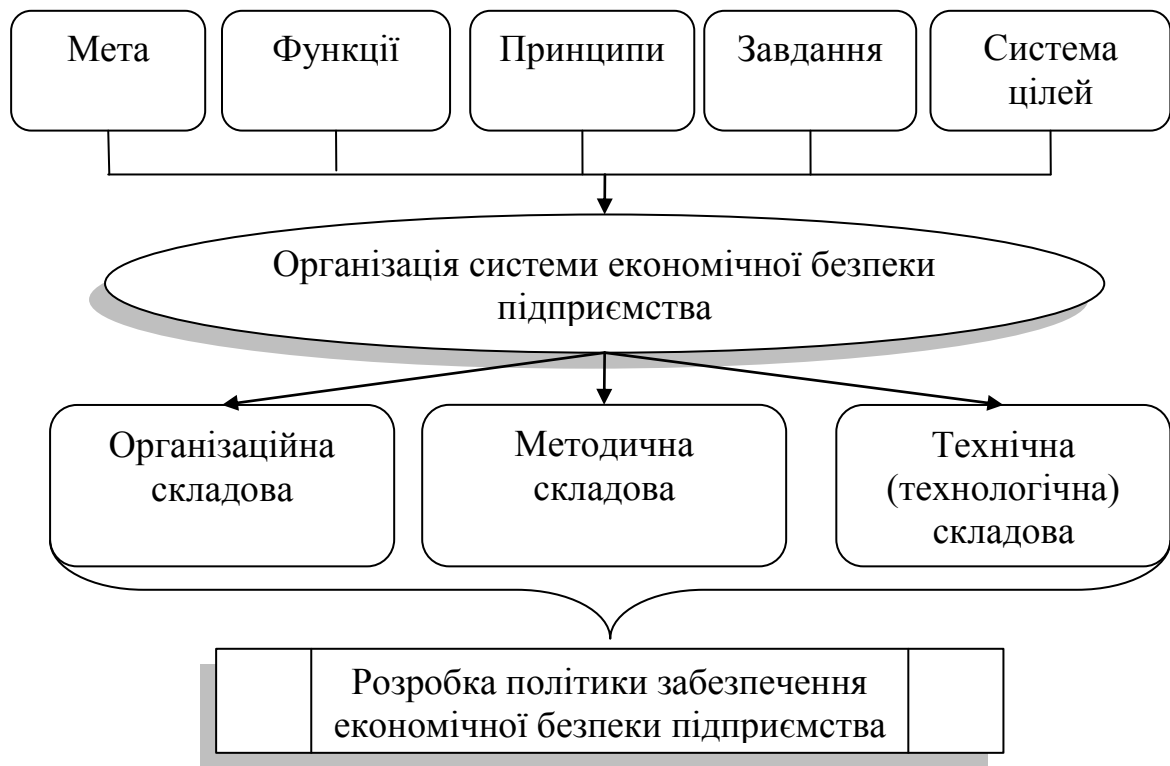

Рис. 3.3. Запропонована структурна модель організації системи економічної безпеки підприємства

Спираючись на вище сказане, зазначимо, що ефективна робота служби економічної безпеки, як елементу фінансово – економічного механізму управління підприємством, відіграє важливе значення у загальному аспекті сталого розвитку аграрного виробництва в умовах ринку. Вирішення на досліджуваному підприємстві питань організації системи економічної безпеки в розрізі кожної складової дозволить постійно підтримувати сталий розвиток підприємства та убезпечить його від загроз та викликів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Отже, можна зробити висновок, що ми пропонуємо створити на підприємстві окремий відділ із забезпечення економічної безпеки, та запропонували структурну модель організації її організації, що дозволить

проводити моніторинг та прогнозування внутрішніх та зовнішніх загроз підприємства та буде основою розробки заходів з підвищення рівня економічної безпеки підприємства та політики її забезпечення на конкретному підприємстві.

3.2. Формування політики забезпечення економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н»

Політика забезпечення економічної безпеки, як уже зазначалося, представляє собою систему поглядів, заходів, рішень, дій у сфері безпеки, створення умов та сприятливого середовища для досягнення цілей діяльності [10].

Нами встановлено, що в результаті належної організації системи економічної безпеки на підприємстві має бути розроблена політика її забезпечення.

Вивчивши різні погляди вчених на сутність економічної безпеки та виокремивши основні елементи, що лягли в основу визначення її сутності, стає зрозумілим, що економічна безпека підприємства є поняттям складним і комплексним, а її забезпечення є результатом сукупності робіт, які підтримують платоспроможність підприємства та ліквідність його оборотних активів, організацію контролю усіх видів діяльності підприємства з метою підвищення його ефективності, кваліфікацію, компетентність та активність менеджерів і персоналу, ефективність використання усіх видів ресурсів, процес попередження можливих втрат через зовнішні та внутрішні загрози тощо.

Отже, головною метою економічної безпеки виступає гарантування фінансової стійкості та максимально ефективного функціонування підприємства у поточному періоді та високий потенціал розвитку у майбутньому.

Зауважимо, що економічна безпека підприємства є достатньо складною системою, що включає певний набір внутрішніх характеристик, спрямованих на забезпечення ефективного використання матеріальних, трудових, інформаційних та фінансових ресурсів [6].

Чернецька О.В. та Саванчук Т.М. наголошують: «Необхідність побудови ефективної системи управління підприємством зумовлена наявною тенденцією до зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, появою чинників впливу на рівень фінансово-економічної безпеки, необхідністю застосування обґрунтованих підходів до визначення та оцінки рівня фінансово-економічної безпеки в умовах невизначеності, а також необхідністю пошуку ефективних методів та алгоритмів забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства» [70].

Бондаренко О. О. та Сухецький В. А. зазначають «Безпеку варто розглядати через призму її функціональних складових, що дозволяє: здійснювати моніторинг чинників, які впливають на стан як функціональних складових, так і фінансово-економічної безпеки загалом; досліджувати процеси, які здійснюють вплив на забезпечення фінансово-економічної безпеки; проводити аналіз розподілу і використання ресурсів підприємства; вивчати економічні індикатори, що відображають рівень забезпечення функціональних складових; розробляти заходи, які сприятимуть досягненню високого рівня складових, що призведе до посилення фінансово-економічної безпеки підприємства загалом» [12].

Виходячи з цього, вважаємо, що організація системи економічної безпеки має здійснюватися таким чином, щоб максимально використати уже існуючі ресурси підприємства: матеріальні, технічні, кадрові, інформаційні. Фактично значна частина робіт, що здійснюються підприємством для підтримання його в робочому стані фактично направлені на підвищення його економічної безпеки, хоча це і не регламентовано жодним внутрішнім розпорядчим документом ТОВ «Долеріт Н».

Отже, на нашу думку, організація системи економічної безпеки

досліджуваного підприємства має вмонтуватися в процес управління підприємством, який і направлений на формування належного рівня його економічної безпеки (рис. 3.4.).

Рис.3.4. Процес організації системи економічної безпеки в управлінні підприємством

Таким чином, процес організації економічної безпеки на підприємстві має бути включений в його загальну систему управління. При чому, витрати на організацію системи економічної безпеки підприємства мають бути мінімальними. Тобто, організація економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н», на нашу думку, має здійснюватися на основі переведення управління підприємством на якісно новий рівень.

Дослідження проведені в першому розділі дипломної роботи засвідчили, що ключовими елементами організації системи економічної безпеки на підприємстві є виділення суб'єктів, об'єктів організації та його предмету. При цьому, робота над побудовою структурної моделі організації економічної безпеки засвідчила, що кінцевим результатом цього процесу є розробка політики забезпечення економічної безпеки підприємства.

Виходячи з цього та враховуючи необхідність забезпечення стабільного розвитку ТОВ «Долеріт Н» в майбутньому та його інвестиційної привабливості, можемо виділити основні формуючі елементи системи економічної безпеки підприємства (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Основні елементи організації системи економічної безпеки досліджуваного підприємства

Для забезпечення належного рівня економічної безпеки будь-якого

підприємства необхідно, перш за все розглянути кожен із визначених елементів її формування. Так, встановлення цілей системи економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» повинно здійснюватися, виходячи з особливостей його діяльності та галузі. Вважаємо, що такими цілями є досягнення мети діяльності господарюючого суб'єкту, забезпечення ефективного використання його ресурсів та їх збереження, адаптація до впливу зовнішніх чинників, підтримання на належному рівні фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства, забезпечення захисту інформації та комерційної таємниці, безпеки персоналу, захисту інтелектуальної власності, тощо [3].

На основі визначених цілей, в процесі управління підприємством, виділяють суб'єкти формування системи економічної безпеки підприємства. Такими суб'єктами є власники, керівництво підприємства та фінансові менеджери, які шляхом проведення аналітичних досліджень, як внутрішнього, так і зовнішнього середовища підприємства, розробляють відповідні пропозиції щодо запобігання фінансовим проблемам в майбутньому.

Суб'єктами організації системи економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» можуть бути як окремі особи, відповідно до визначених повноважень та посадових обов'язків, так і цілий відділ в який запропоновано включити спеціалістів підприємства, які спроможні проводити аналітичні розрахунки щодо стану економічної безпеки підприємства та формувати внутрішню звітність.

Крім того, підприємство в процесі свого функціонування піддається впливу зовнішніх суб'єктів управління його економічною безпекою. До таких суб'єктів можна віднести законодавчі та виконавчі органи влади, правоохоронні та судові органи, систему навчально-наукових закладів та установ, недержавні охоронні агентства, аналітичні, консалтингові та інформаційні служби, страхові компанії [7].

Об'єктами системи економічної безпеки підприємства при її організації

має стати кожен фактор діяльності, що сприяє підвищенню ефективності його функціонування та прибутковості.

Крім того, об'єктами економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» повинен виступати також персонал, інформація, сукупність майнових і немайнових прав та економічних інтересів підприємства

Виходячи з цього, системність реалізації економічної безпеки передбачає вивчення взаємозв'язку між факторами діяльності, що впливають на стан економічної безпеки підприємства та дослідження їх на основі комплексного підходу. Крім того, системність реалізації фінансово-економічної безпеки, на нашу думку, повинна передбачати проведення аналітичних процедур для визначення стану безпеки підприємства на постійній основі із спеціально визначеною періодичністю та побудову певного алгоритму дій, щодо покращення фінансового стану підприємства.

Саме системний підхід має стати основою побудови політики забезпечення економічної безпеки підприємства, яка передбачає розробку комплексу заходів, спрямованих на досягнення та підтримку безпечного фінансово-економічного стану підприємства, виходячи із його стратегічної мети на всіх етапах його розвитку.

Крім того, на нашу думку, політика забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» має також передбачати певний інструментарій реалізації наміченого комплексу заходів на підприємстві, виходячи з умов його функціонування та фінансових можливостей, що представляє собою методичну складову економічної безпеки підприємства.

Крім того, для підвищення рівня економічної безпеки підприємств необхідно активізувати управлінські функції органів влади у напрямі безпечного підприємницького середовища. Ми вважаємо, що виходячи з умов функціонування ТОВ «Долеріт Н» в процесі організації системи його економічної безпеки необхідно сформувати відповідний комплекс заходів, які можуть стати основою політики забезпечення економічної безпеки підприємства (рис. 3.6).

Рис. 3.6. Політика забезпечення економічної безпеки в системі управління підприємством

Таким чином, поєднання політики забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства на зовнішньому та внутрішньому рівнях дасть можливість підвищити економічну безпеку підприємства за всіма визначеними складовими. Разом з тим, в сучасних умовах, на нашу думку, основою політики забезпечення економічної безпеки підприємств все ж є внутрішній рівень, адже на цьому рівні підприємство в змозі підвищити свою фінансово-економічну безпеку шляхом пошуку внутрішніх резервів, а дії державних органів можна розглядати як зовнішні чинники внутрішньої політики забезпечення економічної безпеки підприємства.

Отже, можемо зробити висновок, що процес управління у ТОВ «Долеріт Н» треба організувати таким чином, щоб він сприяв формуванню належного рівня економічної безпеки підприємства. При цьому, процес організації системи економічної безпеки на підприємстві має бути вмонтований в його загальну систему управління, а витрати на її формування мають бути мінімальними. Основні елементи організації системи економічної безпеки підприємства є її цілі, суб'єкти, об'єкти, системний підхід та політика забезпечення, що включає зовнішні та внутрішні рівні.

3.3. Алгоритм формування служби економічної безпеки на підприємстві

Організація системи економічної безпеки підприємства не буде повною, якщо реалізація визначеного вище комплексу заходів не буде доповнена використанням відповідних засобів. Вони стосуються усіх аспектів господарської діяльності: соціальної, юридичної, технічної, економічної, технологічної, психологічної, організаційної тощо, і використовуються службою безпеки компанії. Ступінь застосування загальних та спеціальних заходів безпеки служби безпеки підприємства залежить від її організації.

Нами уже зазначалося, що створення служби безпеки на підприємстві залежить від його розміру, фінансових, виробничих, організаційних та інших можливостей. Середні підприємства, такі як ТОВ «Долеріт Н», організовуючи систему безпеки, як правило, використовують можливості уже існуючих відділів (наприклад, відділ юридичного та фінансового планування, персонал, послуги, маркетинг, внутрішній аудит, контроль доступу тощо) чи окремих спеціалістів. Щоб координувати свої дії у забезпеченні економічної безпеки, серед цих спеціалістів рекомендуємо одного працівника призначити керівником відділу забезпечення економічної безпеки, який буде відповідати за її стан. При розробці організаційної структури відділу забезпечення економічної безпеки слід визначити підпорядкування певних спеціалістів, потік інформації від ключових бізнес-підрозділів та можливість використовувати свої людські ресурси.

Створення організаційної структури такого відділу викликає певні труднощі, тому що кожен суб'єкт господарювання має власні, унікальні функції та параметри, пов'язані з конкретними видами діяльності. Однак можна визначити ряд основних кроків такого процесу.

Перш за все зазначимо, що питання про доцільність створення служби економічної безпеки на підприємстві має виникнути заздалегідь, тобто на час прийняття рішення про організацію підприємства. Його рішення безпосередньо залежить від виду діяльності, наявності фінансових, матеріальних та людських ресурсів, очікуваного обсягу виробництва, річного обороту оборотного капіталу та прибутку, кількості працівників, агресивності конкурентного середовища тощо. Після реєстрації необхідно визначити підприємство, відповідальну особу (групу осіб), які будуть безпосередньо брати участь у організації служби економічної безпеки.

Для більшості підприємств, як уже зазначалось, питання забезпечення гарантії економічної діяльності, що суперечить принципам ринкової економіки, не є пріоритетом, що суттєво впливає на продуктивність підприємства та нерідко призводить до банкрутства та ліквідації.

Вищезгадане мотивує обґрунтувати створений алгоритм дій щодо формування системи безпеки на підприємстві та покращення її організації протягом всієї діяльності господарюючого суб'єкту (рис. 3.7).

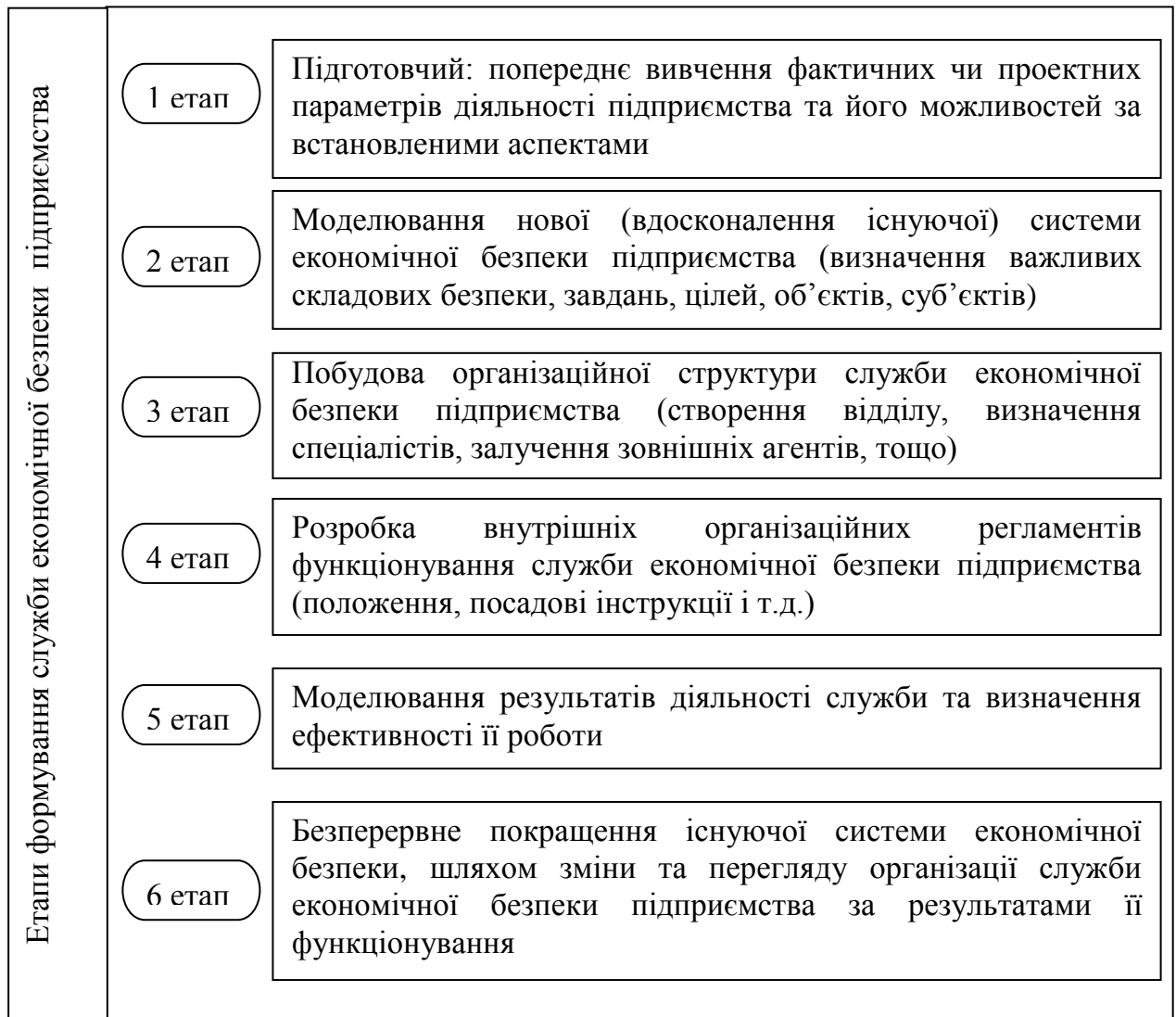

Рис. 3.7. Запропонований алгоритм формування служби економічної безпеки підприємства

Створення надійної системи економічної безпеки підприємства передбачає необхідність комплексу підготовчих заходів. Практика функціонування служби економічної безпеки суб'єктів господарювання вказує на те, що результат цього етапу в значній мірі залежить від вибору її організації.

Підготовчий етап передбачає попереднє вивчення фактичних чи проектних можливих параметрів конкретного підприємства з урахуванням

наступних аспектів:

- 1) характер та масштаби підприємства: особливості виробництва, прогресивність технології, наявність товарів-новинок, патенти, ліцензії, виробничі потужності, кількість працівників тощо;
- 2) ринкова позиція підприємства: темпи розвитку галузі в цілому, динаміка обсягів реалізації, частка ринку, рівень конкурентоспроможності, імідж підприємства;
- 3) фінансові можливості підприємства;
- 4) аналіз внутрішніх та зовнішніх загроз для підприємства;
- 5) отримання інформації про кризові ситуації, дії щодо їх ліквідації та фактичні наслідки, що мали місце в минулому;
- 6) аудит існуючих (раніше виконаних) заходів безпеки та аналіз їх відповідності виявленим загрозам [32].

Моделювання нової (вдосконалення існуючої) системи економічної безпеки підприємства передбачає наступні етапи: ліквідація дефектів, виявлених за результатами аудиту; розробка пропозицій щодо вдосконалення системи безпеки та розрахунку додаткових ресурсів усіх видів; планування щомісячних витрат (бюджету) на функціонування системи економічної безпеки.

На тій же стадії виправдовується доцільність або недоцільність створення власної служби безпеки, залучення державних та недержавних служб безпеки, з урахуванням реальних або потенційних втрат від неповернення дебіторської заборгованості, крадіжки інвентарю, витоку конфіденційної інформації, руйнівні дії правоохоронних та державних органів контролю та інші економічні помилки.

На цьому ж етапі визначається сукупність завдань, яка буде поставлена перед службою безпеки підприємства.

Сформований набір завдань та інші намічені параметри дають можливість побудувати організаційні структури служби ЕБП. Якщо, наприклад, виходячи з характеристик великого підприємства, то для

реалізації цілого комплексу завдань підходить така типова структура служби безпеки: блок безпеки; одиниця внутрішньої безпеки; інформаційно-аналітична одиниця; блок захисту інформації; експертний підрозділ.

Етапи алгоритму формування системи економічної безпеки підприємства та типова структура його обслуговування дозволяють нам вибирати агентів з безпеки, які виконуватимуть завдання в кожному напрямку.

Як було зазначено вище, ТОВ «Долеріт Н» має достатню кількість досвідчених співробітників, які можуть бути включені до створеного відділу забезпечення економічної безпеки. Відповідно до наявних ресурсів, частина завдань може виконуватися власними агентствами безпеки, а інша - зовнішніми.

Крім того, розроблений алгоритм формування системи економічної безпеки передбачає покращення існуючої системи безпеки шляхом зміни та перегляду організації служби економічної безпеки підприємства за результатами її функціонування.

Відповідно до обраної версії організації служби економічної безпеки підприємства, для служби економічної безпеки підприємства необхідно розробити положення, перелік основних завдань та функцій суб'єктів забезпечення безпеки, функціональні обов'язки та повноваження обслуговуючий персонал, перелік конкретних об'єктів охорони, тощо. Працівникам служби економічної безпеки повинні бути професійно підготовлені особи з високим рівнем кваліфікації, які постійно займаються цією діяльністю, в основному економічною та юридичною спеціалізацією.

Відповідно до практики надання послуг з економічної безпеки, при залученні зовнішніх спеціалістів перевага віддається колишнім співробітникам правоохоронних органів (Міністерству внутрішніх справ, Службі безпеки, прокуратурі, податковій міліції, підрозділам контролю та аудиту) з відповідним досвідом роботи та високими моральними та діловими якостями.

Служба економічної безпеки компанії повинна працювати в двох режимах - звичайному і неординарному. У звичайному режимі, коли відсутні серйозні загрози економічній безпеці компанії, відбувається профілактична робота з їх запобігання. У разі загрози локальні проблеми та загрози вирішуються та долаються у робочому стані.

У надзвичайних ситуаціях, коли існують загрози з високою ймовірністю заподіяння шкоди компанії, в роботу включається, так звана, «команда швидкого реагування», що повинна бути частиною служби економічної безпеки, яка включає в себе найбільш кваліфікованих та обізнаних фахівців та залучаються, при необхідності, працівники інших підрозділів.

Особливо важливим, як уже зазначалося, є розроблення в умовах кожного підприємства політики забезпечення економічної безпеки із врахуванням можливостей створеної служби забезпечення економічної безпеки підприємства. Ефективність управління системою економічної безпеки підприємства визначається одним критерієм - відсутністю або наявністю матеріального збитку та моральної шкоди, завданої йому.

Отже, надійна система економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» можлива лише з використанням комплексного та систематичного підходу в її організації та управлінні. Ця система дає можливість оцінити перспективи розвитку підприємства, розвинути свою тактику та стратегію, зменшити наслідки фінансових криз та негативний вплив нових загроз та небезпек.

Висновки до третього розділу

1. Запропоновано створити у ТОВ «Долеріт Н» відділ із забезпечення економічної безпеки підприємства, що буде основою побудови служби економічної безпеки підприємства та виокремлено компетентності такого відділу з врахуванням галузі, обсягів діяльності та структури конкретного

підприємства.

2. Розроблено структурну модель організації системи економічної безпеки підприємства, яка передбачає встановлення мети, цілей, принципів, завдань та функцій такої організації та виділення в ній організаційних, методичних і технічних складових, що дозволить проводити моніторинг та прогнозування внутрішніх та зовнішніх загроз підприємства та буде основою розробки заходів з підвищення рівня його економічної безпеки та політики її забезпечення.

3. Обґрунтовано, що процес організації економічної безпеки на підприємстві має бути включений в його загальну систему управління. При чому, витрати на організацію системи економічної безпеки підприємства мають бути мінімальними. Тобто, організація економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н», на нашу думку, має здійснюватися на основі переведення управління підприємством на якісно новий рівень.

4. Надані рекомендації щодо формування політики забезпечення економічної безпеки підприємства на основі системного підходу, який передбачає розробку комплексу заходів, спрямованих на досягнення та підтримку безпечного фінансово-економічного стану підприємства, виходячи із його стратегічної мети на всіх етапах його розвитку.

5. Розроблено алгоритм формування служби економічної безпеки на підприємстві, що передбачає виділення певних етапів при її створенні та переліку конкретних дій на кожному етапі, що дозволить здійснювати постійне поліпшення організації системи економічної безпеки на підприємстві.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Забезпечення економічної безпеки підприємства є одним із ключових факторів його успішного розвитку, а таке забезпечення вимагає організації на підприємстві певної системи економічної безпеки, яка б виконувала поставлені перед нею завдання. Проведені в дипломній роботі дослідження дають можливість зробити наступні висновки:

1. Розглянуто сутність економічної безпеки підприємства та встановлено, що існують різні погляди науковців на її визначення. Аналіз цих поглядів дозволив виділити кілька підходів до її визначення та елементи покладені в основу кожного підходу.

2. Визначено завдання системи економічної безпеки підприємства і встановлено, що процес її організації здійснюється виходячи із визначених завдань і є однією з найважливіших функціональних сфер діяльності підприємства та формується на основі адекватної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

3. Організація системи економічної безпеки підприємства передбачає визначення об'єкта, суб'єкта та предметної області такої організації.

4. Система економічної безпеки кожного підприємства є абсолютно індивідуальною. Її повнота та ефективність багато в чому залежать від існуючої законодавчої бази, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, виділених керівником підприємства та її організацію, розуміння кожного працівника важливості безпеки бізнесу, а також знань та практичного досвіду роботи керівника системи економічної безпеки, який безпосередньо займається організацією і підтримкою функціонування такої системи протягом всього існування підприємства.

5. Ефективна організація системи економічної безпеки передбачає дотримання значної кількості принципів та застосування комплексного підходу, що передбачає організацію системи безпеки підприємства за всіма

важливими для нього функціональними складовими безпеки.

6. Комплексне оцінювання фінансового стану ТОВ «Долеріт Н» показало, що за досліджуваний період чистий дохід підприємства зріс на 106,51%, а чистий прибуток на 77,17%, що забезпечило стійке фінансове положення для підприємства. Його рейтинг протягом останніх 5 років потрапляє до класу А. При цьому підприємство має лише зростання коефіцієнту платоспроможності на 4,04%, всі інші коефіцієнти знаходяться в межах нормативних значень, але не зростають.

7. Досліджуване підприємство, як юридична особа, самостійно здійснює бухгалтерський, статистичний, податковий облік і складає звітність у встановленому чинним законодавством України порядку, але окремого відділу який би безпосередньо займався питаннями фінансово-економічної безпеки не має. Не створено і окремої робочої групи спеціалістів, які б займалися забезпеченням економічної безпеки підприємства. Відповідно на підприємстві немає жодного внутрішнього регламенту яким би регламентувалася його робота в галузі безпеки.

8. Проведена оцінка складових економічної безпеки досліджуваного підприємства свідчить про її задовільний рівень, але силова складова економічної безпеки має відносний рівень всього 0,33, що є нижче критичної межі, а інформаційна складова ледь перевищила критичний поріг. Отже, не дивлячись досить стабільне фінансове становище підприємству все ж треба звернути увагу на організацію системи економічної безпеки та контролювати проблемні ділянки своєї діяльності.

9. Проаналізовано сучасний стан організації системи економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н» та встановлено, що вона базується на чотирьох основних елементах, що запроваджені в систему управління досліджуваного підприємства: планування, регулювання, стимулювання та контроль, проте кожен із зазначених елементів потребує конкретизації з позиції його ролі в підвищенні економічної безпеки підприємства.

10. Встановлено, що основною передумовою якісної організації

системи економічної безпеки підприємства є вирішення питань її забезпечення за трьома основними напрямками: організаційним, методичним та технічним (технологічним), але у досліджуваному підприємстві, на сьогоднішній день, цим питанням не приділяється належної уваги.

На основі зроблених висновків можна внести наступні пропозиції щодо удосконалення організації системи економічної безпеки на підприємстві:

1. На основі виділених елементів, що покладені в основу підходів до визначення сутності економічної безпеки підприємства, запропоновано розглядати її як певний стан економічних і правових умов функціонування й ефективності використання ресурсів, за допомогою яких створюється і підтримується стабільний та сталий розвиток підприємства і його конкурентні переваги на основі усунення зовнішніх і внутрішніх загроз та формування ефективної системи управління для досягнення оперативних і стратегічних цілей.

2. Керівництву ТОВ «Долеріт Н» рекомендовано створити відділ із забезпечення економічної безпеки підприємства та виокремлено компетентності такого відділу з врахуванням галузі, обсягів діяльності та структури конкретного підприємства. До такого відділу мають входити спеціалісти підприємства, обов'язки яких будуть доповнені питаннями забезпечення безпеки у розрізі її складових.

3. Розроблено структурну модель організації системи економічної безпеки підприємства, яка передбачає встановлення мети, цілей, принципів, завдань та функцій такої організації та виділення в ній організаційних, методичних і технічних складових, що дозволить проводити моніторинг та прогнозування внутрішніх та зовнішніх загроз підприємства та буде основою розробки заходів з підвищення рівня його економічної безпеки та політики її забезпечення.

4. Обґрунтовано, що процес організації економічної безпеки на підприємстві має бути включений в його загальну систему управління. При чому, витрати на організацію системи економічної безпеки підприємства

мають бути мінімальними. Тобто, організація економічної безпеки у ТОВ «Долеріт Н», на нашу думку, має здійснюватися на основі переведення управління підприємством на якісно новий рівень.

5. Надані рекомендації щодо формування політики забезпечення економічної безпеки підприємства на основі системного підходу, який передбачає розробку комплексу заходів, спрямованих на досягнення та підтримку безпечного фінансово-економічного стану підприємства, виходячи із його стратегічної мети на всіх етапах його розвитку.

6. Розроблено алгоритм формування служби економічної безпеки на підприємстві, що передбачає виділення певних етапів при її створенні та переліку конкретних дій на кожному етапі, що дозволить здійснювати постійне поліпшення організації системи економічної безпеки на підприємстві.

Вважаємо, що впровадження запропонованих нами шляхів удосконалення організації системи економічної безпеки ТОВ «Долеріт Н», дасть можливість значно підвищити якість такого управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалкин Л.Є. Економічна безпека: загрози та їх відображення / Л. Є. Абалкин // Питання економіки. – 2014. - №12. – С. 4-13.
2. Айвазян С. А. Прикладная статистика и основы эконометрии / С. А. Айвазян, В. С. Махитарян. – М.: ЮНИТИ, 2013. – 1022 с.
3. Амельницька О. В. Управління виробничо-господарською діяльністю: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Олена Володимирівна Амельницька; [Донец. нац. ун-т]. – Донецьк, 2014. – 20 с.
4. Аналіз господарської діяльності підприємств: плануємо ефективну роботу в новому році: практичне керівництво серії «Бібліотека «Баланс» / [головний редактор О. Целуйко]. – Дніпропетровськ: ТОВ «Баланс-Клуб», 2013. – № 23. – 112с.
5. Андрейчиков А. В. Анализ, синтез, планирование решений в экономике / А. В. Андрейчиков, О. Н. Андрейчикова. – М. : Финансы и статистика, 2011. – 362 с.
6. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки [Текст] / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1 (91). – С. 98–103.
7. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О. І. Барановський. – К.:Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 759 с.
8. Безродна Т.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття [Електронний ресурс] / Т.М. Безродна // Вісник Східноукраїнського нац.ун-ту. ім. В. Даля. – 2015. – №10 (128). – Ч. 2.
9. Білошкурська Н.В. Особливості формування рівнів економічної безпеки / Н.В. Білошкурська // Економіка, фінанси, право. – 2011. – №5. –

С.7-10.

10. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. –2-е изд., – К.: Эльга, 2009. – 776 с.
11. Бондаренко О.М. Оцінка економічної безпеки: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.14 / О.М. Бондаренко. – К.:Фенікс, 2014. – 19 с.
12. Бондаренко О.О. Фінансово-економічна безпека підприємства: теоретичний та практичний аспекти [Електронний ресурс]/О.О. Бондаренко, В.А. Сухецький // Електронне видання «Ефективна економіка» – 2014. – №10. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3580>.
13. Варналія З.С. Економічна безпека: навч посіб. / З.С. Варналія. – К.:Знання, 2012. – 647 с.
14. Василенко Л. П. Фінанси підприємства: навч. посібник. / Л. П. Василенко, Л. В. Гут. – Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. – 239 с.
15. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2015. – 386 с.
16. Васильців Т. Г. Пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки малого і середнього підприємництва: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Гуменюк А. М. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2014. – 248 с.
17. Васильців Т.Г. Економіка підприємства: теорія і пратикум: навч.посіб./Т.Г. Васильців, В.І. Блонська, С.С. Гринкевич. – Львів:»Магнолія 2006», 2011. – 688 с.
18. Веретенникова Г.Б. Економічна безпека підприємства: планування й організація: конспект лекцій / Г. Б. Веретенникова. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 83 с.
19. Герасимчук В.Г. Розвиток підприємства: діагностика, стратегія, ефективність : монографія / В.Г. Герасимчук. – К. : Вид-во "Вища шк.", 2005. – 265 с.
20. Герасимчук З.В. Економічна безпека регіону: діагностика та

механізм забезпечення: монографія/ З.В. Герасимчук, Н.С.Вавдіюк. – Луцьк: Надстир'я, 2014. – 244 с.

21. Гетьман О.О. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. вищих навчальних закладів / О.О.Гетьман, В.М. Шаповал. – К. : Центр навчальної літератури, 2015. – 488 с.

22. Гнилицкая Л.В. Теоретико-методологические и прикладные основы обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности : монография / Л. В. Гнилицкая, А. И. Захарок, П. Я. Прыгунов. – К. : Дорадо-Друк, 2001. – 290 с.

23. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання як об'єкт наукових досліджень / Л.В. Гнилицька // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2011. – № 1(37). – С. 142-150. - Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/37/11glvond.pdf>

24. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. – К. : Вид-во КНУТД, 2006. – 16 с.

25. Господарський кодекс України від 16.01.03р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ligazakon.ua. вільний. Назва з екрану.

26. Губський Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: монографія / Б. В. Губський. – К.: ДП «Укрархбудінформ», 2011. – 122 с.

27. Дацків Р. М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції / Р. М. Дацків . – Львів : Центр Європи, 2006 . – 159 с.

28. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: навч. посібник / Л. І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: ЦУЛ, 2014. – 240 с.

29. Захаров О.І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: навчальний посібник / О.І. Захаров, П.Я.

Пригунов. – К.: КНТ, 2008. – 257 с.

30. Збірник Положень (стандартів) бухгалтерського обліку: практичне керівництво серії «Бібліотека «Баланс» / [головний редактор О. Целуйко]. – Дніпропетровськ: ТОВ «Баланс-Клуб», 2016. – № 1. – 187с.

31. Ильяшенко С. И. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.И. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12-19.

32. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 256 с.

33. Іващенко О.В. Системи фінансово-економічної безпеки підприємства. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer28/51.pdf>

34. Інвентаризація активів та зобов'язань: покрокова інструкція для роботи: практичне керівництво серії «Бібліотека «Баланс» / [головний редактор О. Целуйко]. – Дніпропетровськ: ТОВ «Баланс-Клуб», 2014. – № 20. – 95с.

35. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навч. посібник. / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2014. – 432 с.

36. Каркавчук В. В. Аналіз системи фінансової безпеки підприємства / В. В. Каркавчук // Вісник Львівського національного університету. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2017. – № 38. – С. 90-94.

37. Кириченко О.А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємства. – К.: Знання, 2012 – 369 с.

38. Кириченко О.А. Управління фінансово-економічною безпекою: навчальний посібник / [О.А. Кириченко, П.Я. Пригунов, Л.В. Гнилицька та ін.]. - К.: Дорадо - Друк, 2010. – 480 с.

39. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент / Г. І. Кіндрацька. – К. : Знання, 2013. – 366 с.

40. Ковальов Д.С. Економічна безпека підприємства / Д.С. Ковальов,

Т.М. Сухорукова // Економіка України. – 2015. – № 10. – С.48-53.

41. Ковальов Д.С. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Д.С. Ковальов, І.П. Плетнікова // Економіка України. – 2016. – № 4. – С. 35-40.

42. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. — К.: Лібра, 2013. — 280 с.

43. Кракос Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами: проблеми теорії та практики. – 2017. – № 1(1). – С. 86-97.

44. Крупка Я. Економічна безпека підприємства та її реалізація через систему облікових принципів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 25-26 листопада 2010). – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – С. 57-60.

45. Лук'яненко І. Г. Економетрика : підручник / І. Г. Лук'яненко, Л. І. Краснікова. – К. : Товариство «Знання», КОО, 2009. – 494 с.

46. Міронов В. Фінансова безпека як складова економічної безпеки України [Електронний ресурс]/ В. Міронов, В. Петько. – Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1256>.

47. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / [за ред. В. М. Геєця]. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 240 с.

48. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства [Текст] / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 380 с.

49. Мойсеєнко І.П. Особливості формування фінансово-економічної безпеки підприємства / І.П. Мойсеєнко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2011. – Вип. 1. – С. 140–147.

50. Мунтіян В. І. Економічна безпека України: монографія / В. І. Мунтіян. – К. : Вид-во КВІЦ, 2010. – 464 с.

51. Нагорна І.І. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / І.І. Нагорна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://e-u.in.ua/./241_nagorna_i.i._diagnostika_rivnja_ekonomichnoi_bezpeki_pidpriems
52. Орлик О. В. Економічна безпека підприємства: властивості, стратегія та методи забезпечення [Текст] / О. В. Орлик // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : у 2 т. : колективна моногр. – Дніпропетровськ : "ФОП Дробязко С.І.", 2014. – Т. 2. – С. 176–182.
53. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посіб / В.Л. Ортинський, І.С Керницький, З.Б. Живко. – К.:Правова єдність, 2013. – 544 с.
54. Отенко І.П. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х. : ХНЕУ, 2012. – 251 с.
55. Пархоменко О.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття рішень в системі науково-технічної інформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. спец. 08.02.02 «Економіка та управління науково-технічним прогресом» / О.В. Пархоменко. – К.:Знання, 2013. – 24 с.
56. Підхомний О. М. Типологія загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємницької діяльності / О. М. Підхомний, Н. О. Микитюк, І. П. Вознюк // Зб. наук. праць «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2013.- С. 119-123.
57. Податковий кодекс України // Все про бухгалтерський облік. - 2015. – № 9-10. – 465с.
58. Покропивний С. Ф. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність : навч. посіб. / С. Ф. Покропивний, В. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2001. – 335 с.
59. Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки : монографія / В. С. Пономаренко, С. В. Кавун. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 255 с.
60. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон

України від 16.07.99р. № 996-XIV // Головні нормативні документи для бухгалтера: практичне керівництво «Бібліотека баланс». – 2016. – № 2. – С. 4 – 10.

61. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.96 № 237/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>

62. Реверчук Н.Й. Економічна безпека в Україні: держави, фірми, особи: навч. посіб. / Н.Й. Реверчук, Я.Й. Малик, І.І. Кульчицький. – Львів: ЛФ МАУП, 2011. – 192 с.

63. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н.Й. Реверчук. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.

64. Салогуб О.І. Система економічної безпеки підприємства та її основні завдання / О.І. Салогуб // Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи : матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 29-30 жовтня 2020 р. : В 2 т. – Том 1. – Дніпро : Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ», 2020. – С. 79-80.

65. Словники і енциклопедії на Академіку Copyright 2011-2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dic.academic.ru>

66. Управління фінансово-економічною безпекою: навчальний посібник / [О.А. Кириченко, П.Я. Пригунов, Л.В. Гнилицька та ін.]. - К.: Дорадо – Друк, 2010. – 480 с.

67. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення [Текст] : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук ; за ред. Т. Г. Васильціва. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 386 с.

68. Фоміна М. В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика : монографія / М. В. Фоміна. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2013. – 141 с.

69. Хлістунова Н. В. Фінансові ризики і платоспроможність підприємств / Н. В. Хлістунова // Актуальні проблеми економіки. – 2016.– № 7(25). – С. 63-68.

70. Чернецька О.В. Фінансово-економічна безпека в системі управління підприємством: сутність та політика забезпечення[Електроний ресурс] / О.В. Чернецька, Т.М. Саванчук // Інфраструктура ринку. – 2018. - № 17. – С. 242-247. - Режим доступу до ресурсу: <http://www.market-infr.od.ua/uk/17-2018>

71. Череп О. Г. Управління фінансово-економічною безпекою підприємств в Україні [Текст] / О. Г. Череп, З. П. Урусова, А. А. Урусов // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – № 3(61). – С. 328-330.

72. Шемаєва Л. Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією із суб'єктами зовнішнього середовища: монографія / Л. Г. Шемаєва. – Київ, 2012. – 357 с.

73. Шинкар С.М. Система економічної безпеки підприємства: методичні засади формування / С.М. Шинкар. // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Випуск 25. – С.133-137

74. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія / С. М. Шкарлет. – К. : Книжкове вид-во Національного авіаційного університету, 2014. – 435 с.

75. Яценко Г. В. Фінансова безпека підприємств і банківських установ / Г.В. Яценко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – 285 с.

76. Hindle K., Klyver K. Handbook of Research on New Venture Creation ed. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, Incorporated, 2011. 416 p.

ДОДАТКИ

Оцінка руху та функціонального стану основних засобів ТОВ «Долеріт Н»

№ з/п	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % (відхилення, +/-) 2019 р. до 2015 р.
<i>Вихідна інформація, тис. грн</i>							
1	Вартість основних засобів на початок року	23598,0	25301,0	29375,0	31156,0	30637,0	129,83
2	Надійшло за рік	3074,0	4685,0	5587,0	22,0	10853,0	353,06
3	Вибуло за рік	1397,0	611,0	3802,0	543,0	850,0	60,84
4	Вартість основних засобів на кінець року	25301,0	29375,0	31156,0	30637,0	41040,0	162,21
5	Нараховано амортизації за рік	2052,0	2272,0	2824,0	3957,0	4409,0	214,86
6	Знос основних засобів: а) на початок року	14526,0	15792,0	17645,0	17900,0	21778,0	149,92
	б) на кінець року	15792,0	17645,0	17900,0	21778,0	10546,0	66,78
<i>Показники руху основних засобів</i>							
7	Річний приріст (+) або зменшення (-), тис. грн	1703,00	4074,00	1781,00	-519,00	10403,00	610,86
8	Темп зростання (зниження), %	107,22	116,10	106,06	98,33	133,96	26,74 в.п.
9	Темп приросту (зменшення), %	7,22	16,10	6,06	-1,67	33,96	26,74 в.п.
10	Коефіцієнт оновлення, %	12,15	15,95	17,93	0,07	26,44	14,30 в.п.
11	Коефіцієнт вибуття, %	5,92	2,41	12,94	1,74	2,77	-3,15 в.п.
12	Період оновлення (можливого повного вибуття), років	16,05	7,39	20,04	-59,84	4,22	26,32
13	Коефіцієнт заміни (простого відтворення), %	45,45	13,04	68,05	2468,18	7,83	-37,61 в.п.
14	Коефіцієнт розширення (розширеного відтворення), %	55,40	86,96	31,88	-2359,09	95,85	40,45 в.п.
15	Період обороту, років	11,91	12,03	10,72	7,81	8,13	68,22
<i>Показники функціонального стану основних засобів</i>							
16	Коефіцієнт зносу, %: а) на початок року	61,56	62,42	60,07	57,45	71,08	9,53 в.п.
	б) на кінець року	66,92	69,74	60,94	69,90	34,42	-32,50 в.п.
17	Коефіцієнт придатності, %: а) на початок року	38,44	37,58	39,93	42,55	28,92	-67,36 в.п.
	б) на кінець року	33,08	30,26	39,06	30,10	65,58	32,50 в.п.

ДОДАТОК А

Фінансові результати діяльності ТОВ «Долеріт Н», тис. грн.

№ з/п	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношенн я у % 2019 р. до 2015 р.
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	22050,00	25933,00	27503,00	34621,00	45535,00	206,51
2	Операційні витрати, у тому числі:						
	а) собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);	15730,00	17550,00	21398,00	27966,00	35965,00	228,64
	б) адміністративні витрати;	2527,00	2317,00	3783,00	3181,00	4019,00	159,04
	в) витрати на збут;	688,00	620,00	311,00	701,00	610,00	88,66
	г) інші операційні витрати.	3940,00	1977,00	4909,00	3031,00	4568,00	115,94
3	Валовий прибуток (збиток)	6320,00	8383,00	6105,00	6655,00	9570,00	151,42
4	Валовий прибуток (збиток) у % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	28,66	32,33	22,20	19,22	21,02	-7,65 в.п.
5	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	6109,00	11689,00	1588,00	6550,00	10065,00	164,76
6	Фінансові та інвестиційні доходи	389,00	866,00	2414,00	1448,00	2215,00	569,41
7	Фінансові та інвестиційні витрати	51,00	193,00	1273,00	478,00	934,00	1831,37
8	Фінансовий результат до оподаткування	6447,00	12362,00	2729,00	7520,00	11346,00	175,99
9	Витрати (дохід) з податку на прибуток	43,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
10	Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	-	-	-	-	-	-
11	Чистий прибуток (збиток)	6404,00	12362,00	2729,00	7520,00	11346,00	177,17
12	Чистий прибуток (збиток) у % до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	29,04	47,67	9,92	21,72	24,92	-4,13 в.п.
13	Чистий прибуток (збиток) у % до валового прибутку (збитку)	101,33	147,47	44,70	113,00	118,56	17,23 в.п.

ДОДАТОК Б

Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Долеріт Н»

№ з/п	Показник	Нормативне значення	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % 2019 р. до 2015 р.
1. Показники структури капіталу								
1.1	Коефіцієнт автономії	>0,5	0,98	0,98	0,95	0,98	0,98	100,07
1.2	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	<0,5	0,02	0,02	0,05	0,02	0,02	96,12
1.3	Коефіцієнт фінансування	>1	57,95	54,66	17,39	46,88	60,33	104,11
1.4	Коефіцієнт фінансового ризику	<1	0,02	0,02	0,06	0,02	0,02	96,05
1.5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Зменшення	-	-	-	-	-	-
1.6	Коефіцієнт структури залученого капіталу	Збільшення	-	-	-	-	-	-
2. Показники стану оборотних активів								
2.1	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Збільшення	0,67	0,71	0,61	0,76	0,55	81,94
2.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	>0,1	0,97	0,97	0,91	0,97	0,97	99,57
2.3	Коефіцієнт забезпеченості запасів	>0,5	1,78	1,53	1,33	1,40	1,53	85,64
2.4	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Збільшення	0,38	0,31	0,30	0,27	0,34	88,62
3. Показники стану основного капіталу								
3.1	Коефіцієнт реальної вартості майна	Збільшення	0,66	0,72	0,72	0,73	0,78	117,38
3.2	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Збільшення	0,30	0,26	0,28	0,21	0,43	144,16
3.3	Коефіцієнт накопичення амортизації	Збільшення	0,62	0,60	0,57	0,71	0,26	41,16
3.4	Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Збільшення	2,05	2,50	1,73	3,25	1,24	60,48

ДОДАТОК В

Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів ТОВ «Долеріт Н», тис. грн

№ з/п	Показник	Нормативне значення	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % 2019 р. до 2015 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Оцінка ліквідності							
1.1	Високоліквідні активи (А1)	≥П1	7928,00	9650,00	8242,00	8803,00	12816,00	161,65
1.2	Середньоліквідні активи (А2)	≥П2	1809,00	1918,00	1090,00	1360,00	1515,00	83,75
1.3	Низьколіквідні активи (А3)	≥П3	11774,00	20151,00	20599,00	22875,00	25077,00	212,99
1.4	Найбільш строкові зобов'язання (П1)	≤А1	386,00	437,00	2121,00	291,00	299,00	77,46
1.5	Короткострокові зобов'язання (П2)	≤А2	157,00	361,00	449,00	611,00	862,00	549,04
1.6	Довгострокові зобов'язання (П3)	≤А3	-	-	-	-	-	-
2	Оцінка платоспроможності							
2.1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	≥0,2	14,60	12,09	3,21	9,76	11,04	75,61
2.2	Проміжний коефіцієнт покриття	≥0,7	17,93	14,50	3,63	11,27	12,34	68,84
2.3	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	≥2	39,62	39,75	11,65	36,63	33,94	85,68
2.4	Коефіцієнт загальної платоспроможності	Збільшення	58,95	55,66	18,39	47,88	61,33	104,04
3	Оцінка оборотності оборотних активів							
3.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, пос)	-	22050,00	25933,00	27503,00	34621,00	45535,00	206,51
3.2	Середньорічна вартість оборотних активів	-	18630,00	26615,00	30825,00	31484,50	36223,00	194,43
3.3	Коефіцієнт обертання оборотних активів	Збільшення	1,18	0,97	0,89	1,10	1,26	106,21
3.4	Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Зменшення	0,84	1,03	1,12	0,91	0,80	94,15
3.5	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	Зменшення	304	369	403	327	286	94

Оцінка ділової активності ТОВ «Долеріт Н»

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення у % 2019 р. до 2015 р.
Вихідна інформація, тис. грн						
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	22050,00	25933,00	27503,00	34621,00	45535,00	206,51
Операційні витрати	22521,00	22717,00	39155,00	40294,00	45889,00	203,76
Середньорічна вартість капіталу	28868,00	38214,50	45839,00	45223,00	57196,50	198,13
Середньорічна вартість необоротних активів	28349,50	37544,00	44155,00	43487,00	56165,00	198,12
Середньорічна вартість оборотних активів	10238,00	11599,50	15014,00	13738,50	20973,50	204,86
Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів	11922,50	15962,50	20375,00	21737,00	23976,00	201,10
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	2085,00	1863,50	1504,00	1225,00	1437,50	68,94
Середньорічна вартість власного капіталу	28349,50	37544,00	44155,00	43487,00	56165,00	198,12
Середньорічна величина кредиторської заборгованості	379,50	411,50	1279,00	1206,00	295,00	77,73
Показники ділової активності						
Загальний коефіцієнт обертання капіталу	0,76	0,68	0,60	0,77	0,80	104,23
Фондовіддача необоротних активів, грн	0,78	0,69	0,62	0,80	0,81	104,24
Коефіцієнт обертання оборотних активів	2,15	2,24	1,83	2,52	2,17	100,80
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	167	161	197	143	166	99
Коефіцієнт обертання оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів	1,85	1,62	1,35	1,59	1,90	102,69
Тривалість одного обороту оборотних виробничих фондів, днів	195	222	267	226	190	97
Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	10,58	13,92	18,29	28,26	31,68	299,53
Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	34	26	20	13	11	33
Коефіцієнт обертання власного капіталу	0,78	0,69	0,62	0,80	0,81	104,24
Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	463	521	578	452	444	96
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	59,34	55,21	30,61	33,41	155,56	262,13
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	6	7	12	11	2	38

Комплексна (рейтингова) оцінка фінансового стану ТОВ «Долеріт Н»

Показник	2015 р.		2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.		Питома вага (Vi, %) в інтегрованому показнику
	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	
Показники ліквідності											
Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття)	39,62	10	39,75	10	11,65	10	36,63	10	33,94	10	8
Коефіцієнт швидкої ліквідності	17,93	10	14,50	10	3,63	10	11,27	10	12,34	10	8
Показники ділової активності											
Період оборотності дебіторської заборгованості, днів	34,04	10	25,87	10	19,69	10	12,74	10	11,36	10	8
Період оборотності запасів, днів	134,09	6	129,37	6	155,21	5	181,19	4	121,22	6	8
Період оборотності активів, днів	462,85	7	521,18	6	577,97	5	452,19	7	444,04	7	8
Показники фінансової незалежності											
Коефіцієнт фінансової незалежності, % (коефіцієнт концентрації залученого капіталу)	1,70	10	1,80	10	5,44	10	2,09	10	1,63	10	8
Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, % (коефіцієнт. забезпеченості оборот коштів)	97,48	10	97,48	10	91,41	10	97,27	10	97,05	10	8
Показники рентабельності											
Рентабельність продажу, %	29,24	10	47,67	10	9,92	10	21,72	10	24,92	10	9
Рентабельність активів, % (загальна рентабельність (збитковість) капіталу)	22,33	10	32,35	10	5,95	10	16,63	10	19,84	10	9
Рентабельність капіталу, % (загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу)	22,59	10	32,93	10	6,18	10	17,29	10	20,20	10	9
Інші показники											
Знос основних засобів, % (коефіцієнт зносу основних засобів)	62,42	6	60,07	6	57,45	7	71,08	5	25,70	9	7
Частка простроченої кредиторської заборгованості, %	-	10	-	10	-	10	-	10	-	10	5
Інтегрований показник фінансового стану	9,09		9,00		8,89		8,84		9,30		-
Рейтинг фінансового стану	A		A		A		A		A		-

ДОДАТОК 3

Рівні фінансової безпеки підприємства

Рівень фінансової безпеки підприємства	Характеристика
абсолютний	Для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів: $\pm E_c \geq 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_n \geq 0$;
нормальний	Підприємство практично обходиться власними джерелами формування запасів і покриття витрат: $\pm E_c \approx 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_n \geq 0$;
задовільний	Підприємству недостатньо власних оборотних коштів, і воно вдається до середньострокових і довгострокових позик і кредитів: $\pm E_c < 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_n \geq 0$;
критичний	Підприємство для фінансування своєї діяльності вдається до короткострокових кредитів: $\pm E_c < 0, \pm E_T < 0, \pm E_n \geq 0$;
кризовий	Підприємство неспроможне забезпечити фінансування своєї діяльності ні власними, ні позиченими коштами: $\pm E_c < 0, \pm E_T < 0, \pm E_n < 0$.

ДОДАТОК К

Таблиця К. 1

Зведена таблиця показників за рівнями інтелектуальної безпеки

Показник	Рівень інтелектуальної безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
$K_{кв}$	$K_{кв} > 0,105$	$0,105 \geq K_{кв} > 0,072$	$0,072 \geq K_{кв} > 0,039$	$K_{кв} \leq 0,039$
$K_{іо}$	$K_{іо} > 19,75$	$19,75 \geq K_{іо} > 14,5$	$14,5 \geq K_{іо} > 9,25$	$K_{іо} \leq 9,25$
$K_{д}$	$K_{д} > 72,87$	$72,86 \geq K_{д} > 48,73$	$48,72 \geq K_{д} > 24,59$	$K_{д} \leq 24,58$

Таблиця К. 2

Зведена таблиця показників за рівнями кадрової безпеки

Показник	Рівень кадрової безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
$K_{л}$	$0,003 \leq K_{л} < 0,052$	$0,052 \leq K_{л} < 0,102$	$0,102 \leq K_{л} < 0,152$	$0,152 \leq K_{л} < 0,2$
$K_{в}$	$0,2 \leq K_{в} < 0,255$	$0,255 \leq K_{в} < 0,311$	$0,311 \leq K_{в} < 0,367$	$0,367 \leq K_{в} < 0,423$
$\Phi_{о}$	$\Phi_{о} > 139$	$139 \geq \Phi_{о} > 95$	$95 \geq \Phi_{о} > 51$	$51 \geq \Phi_{о} > 11$
$\Phi_{но}$	$106 \leq \Phi_{но}$	$69 < \Phi_{но} < 106$	$32 < \Phi_{н} < 69$	$0 < \Phi_{но} < 31$

Таблиця К. 3

Зведена таблиця показників за рівнями техніко-технологічної безпеки

Показник	Рівень техніко-технологічної безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
$K_{п.прод.}$	$K_{п.прод.} \geq 0,23$	$0,15 \leq K_{п.прод.} < 0,23$	$0,07 \leq K_{п.прод.} < 0,15$	$K_{п.прод.} < 0,07$
$K_{п.т.}$	$K_{п.т.} \geq 0,23$	$0,15 \leq K_{п.т.} < 0,23$	$0,07 \leq K_{п.т.} < 0,15$	$K_{п.т.} < 0,07$
$K_{пат.прод.}$	$K_{пат.прод.} \geq 0,3$	$0,2 \leq K_{пат.прод.} < 0,3$	$0,1 \leq K_{пат.прод.} < 0,2$	$K_{пат.прод.} < 0,1$

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ К

Таблиця К.4

Зведена таблиця показників за рівнями політико-правової безпеки

Показник	Рівень політико-правової безпеки		
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Критична безпека
<i>Кс.ар.</i>	$Kc.ap. < 0,25$	$0,25 \leq Kc.ap. < 0,41$	$Kc.ap. \geq 0,41$
<i>Квю</i>	$Kvyo \geq 0,29$	$0,13 \leq Kvyo < 0,29$	$Kvyo < 0,13$
<i>Ки</i>	$Kiy < 0,11$	$0,11 \leq Kiy < 0,23$	$Kiy \geq 0,23$
<i>Кв.юр</i>	$Kv.yor \geq 0,13$	$0,07 \leq Kv.yor < 0,13$	$Kv.yor < 0,07$

Таблиця К. 5

Зведена таблиця показників за рівнями силової безпеки

Показник	Рівень силової безпеки		
	Висока безпека	Середня безпека	Низька безпека
<i>Кв.ох.</i>	$Kv.ox. \geq 0,17$	$0,12 \leq Kv.ox. < 0,17$	$Kv.ox. < 0,12$
<i>Ксб</i>	$Ksb \geq 0,19$	$0,09 \leq Ksb < 0,19$	$Ksb < 0,09$